

dossier

associació de dones periodistes

dones

Estiu 2017 núm. 47 3 €

els Moviments Socials

transformen
el món

L'incontestable
activisme
de les dones

sumari

3 Editorial

4-7 **Una retrospectiva històrica dels moviments socials** Què són? Quan apareixen? Quin és el seu funcionament i quines conseqüències generen? **Per Laura Saula**

8-9 **Base teòrica dels moviments socials** Perspectives d'estudi diverses al llarg de la història **Per Cristina Guix**

10-12 **Quan el carrer entra a palau**
Al nostre país, hem viscut moments en què activistes dels moviments socials han entrat a les institucions i es formalitzaven així algunes de les demandes socials que abanderaven. Com ha estat aquest procés? Què succeïa en el camí? **Per Neus Ràfols**

13-15 **Volem pa però també les roses**
Part de l'Acadèmia comença a reivindicar la visibilització de les dones capdavanteres de molts moviments socials, esborrades de les històries oficials durant segles **Per Neus Ràfols**

16-17 **Doble repressió per ser activista i dona** De la clandestinitat i la desobediència civil al reconeixement de drets, que les dones continuen havent de defensar **Per Anaïs Barnolas**

18-19 **Administració administrada**
Coordinada per **Marta Corcoy**

20 **Diverses èpoques, mateixos objectius**
Coordinada per **Laia Serra Valls**

22-24 **ADPC, 25 anys d'activisme en comunicació** Fem memòria sobre la història de l'entitat **Per Alicia Oliver**

26-27 **Altaveus de la història**
Mostra d'alguns dels mitjans de comunicació que han nascut de l'activisme o que l'han difós

28-31 **Moviments socials i mitjans de comunicació. Poder i llibertat d'expressió**

El moviment contra informatiu defensa una informació amb valors socials i perspectiva crítica del poder. Tanmateix hi ha el perill de la demagògia activista i la necessitat d'independència econòmica

Per Laia Serra Valls

32-34 **Economia solidària i feminista: posar la vida en el centre de tot**

Cooperatives i institucions treballen per visibilitzar el treball de les cures i reivindicar la corresponsabilitat entre els diversos actors

Per Anaïs Barnolas

35 **Micaela Chalmeta**, impulsora del cooperativisme i d'un socialisme en clau feminista **Per Carmel·la Planell i Lluís**

36-38 **Què significa aplicar la perspectiva de gènere als moviments socials?**

Molts moviments socials, entitats i col·lectius mantenen una participació desigual segons gènere, tant quantitativament com qualitativa **Per Ana Vallina**

39-41 **Les reivindicacions que porten als canvis** Un repàs als moviments socials que han actuat, o continuen actuant, com agents de canvis profunds en la nostra societat **Per Laura Alberch**

42-44 **Moviments socials i tecnologies: reptes i oportunitats** Les TIC esdevenen eines molt potents que permeten democratitzar el coneixement, apoderar la ciutadania en l'exercici dels seus drets i obrir nous canals de participació i activisme **Per Paloma H. Pastor**

45-51 **Els moviments els impulsen les persones**

45 **Montserrat Boix** **Per Paloma H. Pastor**

46 **Esther Vivas** **Per Neus Ràfols**

47 **Amaia Pérez-Orozco** **Per Jordina Arnau**

48 **Carme Mayugo** **Per Laia Serra Valls**

49 **Rosa M. Fernández Sansa** **Per Laura Saula**

50 **Lídia Puigvert** **Per Anaïs Barnolas**

51 **Maruja Ruiz Martos** **Per Anaïs Barnolas**

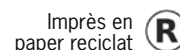
crèdits

Barcelona, estiu de 2017, núm. 47

Consell de Redacció: **Mavi Carrasco, Marta Corcoy, Neus Ràfols, Montserrat Puig, Laia Serra** Coordinació: **Marta Corcoy i Laia Serra Valls**
Edició: **Laia Serra Valls** Correcció: **Esther Molas** Disseny gràfic i maquetació: **Alicia Gómez** (villuendasgomez.com) Il·lustració de portada: **F. Bouissel** (1893)
Impressió: **Gramagraf, sccl** Dipòsit legal: B-44.200-2000

Edita: **Associació de Dones Periodistes de Catalunya**
Rambla de Catalunya 10, 1r. - Tel: 93 412 11 11 / 93 412 46 56
E-mail: **adpc@adpc.cat** Subscripcions: **www.adpc.cat**
Web: **www.adpc.cat**
www.donesdigital.cat

Revista associada a:

editorial

Societat crítica, societat justa... i equitativa

El món actual no seria el mateix sense l'acció de moviments socials que han decantat la realitat cap a una societat més democràtica, igualitària i justa en diferents moments o que lluiten perquè així sigui; sense la participació de la gent, que al cap i a la fi som qui construïm la història.

En aquest *Dones Dossier* parlem dels moviments socials perquè canvien el món i les dones hi contribuïm molt més del que se'ns fa creure i del que explica la història oficial. Com en moltes altres esferes, també en l'activisme s'ha silenciats i invisibilitzat el paper clau de les dones. Volem parlar-ne enguany, ja que aquest any l'Associació de Dones Periodistes de Catalunya compleix 25 anys d'activisme en la comunicació i el periodisme.

Des del feminisme denunciem el poc espai que tenim les dones als mitjans de comunicació, reflex de la poca visibilitat que tenim en tots els àmbits socials. També els moviments socials tenen poc espai a l'agenda mediàtica. Per una transformació social de veritat és essencial una presència més equilibrada de les dones, tant als mitjans com als propis moviments socials, de la mateixa manera que aquests han d'estar més presents en l'organització sociopolítica (i mediàtica). Amb aquest número de *Dossier* volem contribuir en aquestes dues direccions.

El periodisme amb perspectiva de gènere que practiquem i impulsem des de l'ADPC implica consultar diverses fonts, donar veu a qui no la té en el patriarcat sistematitzat; diversificar l'agenda, acaparada pels poders

econòmic i polític. En aquest número situem els moviments socials en el centre de la nostra observació, per tant ens reafirmem en la nostra tasca, i també, un cop més, parlem amb persones de l'Acadèmia que evidencien el paper protagonista de les dones; en aquest cas als moviments socials, com a participants i també en el lideratge de moltes revoltes.

Al llarg de les pàgines que segueixen intentem mostrar pinzellades del que ha estat la història, la teoria, l'actualitat, les entranyes dels moviments socials a casa nostra i al món. I esclarir la relació entre política i activisme, dos àmbits que dialoguen i es retroalimenten contínuament.

Moltes dones que s'han nodrit del feminisme i s'hi representen porten noves maneres de fer i d'estar en els moviments socials (i en la política). No podem menys que reiterar que advoquem per la diversitat, en els propis moviments socials també. Perquè no estan exempts del perill de convertir-se en estructures rígides o dogmes que reproduïxien les desigualtats en comptes de promoure els canvis. Cal un nou paradigma en el qual es reconegui el valor de la relació, de la col·laboració i no competició, del bé comú. Cada cop més guanyen terreny els nous models, l'enfocament basat en drets humans, la participació, la justícia social, en els quals la perspectiva de gènere és imprescindible. Però encara falta camí per recórrer.

Al cap del carrer sempre hi ha l'economia. L'autogestió i la independència són essencials, perquè els moviments socials puguin aportar alternatives en tots els àmbits. Tant els mitjans que volen fer un periodisme més social i menys al dictat de l'agenda del poder com els moviments socials per sostenir-se i fer arribar els seus missatges, tenen dificultats per existir en aquesta societat de mercat. La publicació que teniu a les mans és un exemple d'autogestió, malgrat maldem per finançar-nos. *Dones Dossier* porta set anys sortint al carrer com a monogràfic en paper; el present és el desè número de la segona època dels 47 *Dones* publicats en total. Les periodistes de l'ADPC seguirem treballant per fer possible aquesta revista i la seva homònima digital (www.donesdigital.cat), perquè ens agrada i creiem necessari exercir un periodisme crític i social, tractar els temes amb rigor, anàlisi i profunditat i reivindicar, un cop i un altre, que sense perspectiva de gènere no es pot comprendre la realitat en la seva totalitat.

Una retrospectiva històrica dels moviments socials

Feminisme, alliberament gai i lèsbic, antiglobalització, ecologisme, okupes... A la nostra societat hi ha una llarga llista de moviments socials que són centre d'atenció per als mitjans de comunicació i estudis acadèmics, així com tòpics que ocupen un espai central en el debat públic. Però, què són? Des de quan apareixen? Quin és el seu funcionament i quines conseqüències generen? Fem una petita revisió històrica d'aquest fenomen que traspassa èpoques

Per **Laura Saula**

Si hi ha una cosa en què les expertes coincideixen és que els moviments socials són el producte d'una determinada època històrica. Un moment en el qual les persones, per primera vegada, es van poder veure a si mateixes, sigui com a individus o col·lectivitats, com a agents del seu propi destí. És a dir, quan es van adonar que tenien una responsabilitat envers el seu futur col·lectiu.

Encara que hi ha diverses teòriques i historiadores que apunten al fet que els moviments socials ja es donaven fins i tot a l'època medieval, la història tal com la coneixem s'inicia amb el moviment obrer al segle XIX. És en aquestes dates quan també va ser introduït al vocabulari el terme "moviments socials" per l'acadèmic Lorenz von Stein, que el 1846 va descriure el concepte com "una aspiració de sectors socials (classes) per aconseguir alguna influència

sobre l'Estat, degut a les desigualtats econòmiques. Així, per exemple, l'aspiració del proletariat per aconseguir representació en els sistemes de govern" (extret del llibre *Història dels moviments socials francesos des de 1789 fins al present (1850)*).

El moviment social més prototípic durant molt temps ha estat el moviment obrer. I és que, tal com apunta Mariona Ferrer, investigadora en el departament de Ciències Polítiques i Socials de la Universitat Pompeu Fabra, els moviments socials acostumen a sorgir arran d'un conflicte latent a la societat. Efectivament, la situació de les obreres i els obrers del segle XIX reunien totes aquestes característiques: l'existència d'un greuge, la presència d'un grup que n'era conscient, així com una expiació i idea compartida del que s'havia de fer per eliminar-ho, sempre mitjançant

Els moviments socials sorgeixen quan les persones veuen que tenen una responsabilitat envers el seu futur col·lectiu

l'acció a través de l'ús de vies no institucionalitzades. El moviment sufragista de les dones, que es va iniciar a finals del segle XIX, i el posterior moviment feminista, també compartien aquestes mateixes característiques. Es tracta de moviments socials que ara s'estudien com a moviments "tradicionals" i que han evolucionat molt des dels seus inicis.

Seria impossible abastar tots els moviments que hi ha hagut des dels inicis en un únic article. Per tant, en aquest cas ens centrarem en alguns dels principals moviments que han sorgit a Occident i, concretament, a casa nostra. En aquesta línia, destaquem el sorgiment del moviment pels drets civils, que va tenir lloc als anys cinquanta i seixanta del segle XX als Estats Units d'Amèrica. Una llarga lluita, generalment no-violenta, a favor dels drets de la població afroamericana, una comunitat que durant segles va estar patint una forta discriminació i segregació racial.

A casa nostra, en plena dictadura franquista, les primeres lluites socials contra el sistema es van dur a terme en condicions molt difícils. Destaquen la vaga de tramvies de Barcelona, que va tenir lloc el 1951 i el 1957, o els fets del Paranimf de la Universitat de Barcelona, quan es va organitzar la primera assemblea lliure d'estudiants, els quals reivindicaven les llibertats polítiques, una manifestació que va provocar la presó o l'exili de moltes universitàries i universitaris. En aquells moments, una gran transformació social, generalment encapçalada per estudiants, estava començant a expandir-se per Europa i els Estats Units d'Amèrica.

Els anys seixanta, una segona onada de moviments socials

A la història de les mobilitzacions socials les expertes assenyalen un punt d'inflexió. Fins a un cert moment, els moviments socials estaven orientats a transformar l'estructura social amb l'esperança que, generant noves formes d'estructuració, l'emancipació seria possible. Però

a partir dels anys seixanta emergeixen infinitat de moviments que no encaixen del tot amb els esquemes que han regit els anteriors. Com afirmen Donatella della Porta i Mario Diani l'any 1999, els moviments que van començar a sorgir van posar de manifest les dificultats que tenien per ser compresos pels dos principals corrents sociològics de l'època: el model marxista i el model estructural-funcionalista. Un altre aspecte sorprenent era el fet que es reactivessin les protestes precisament en un moment on la societat occidental estava vivint un gran creixement econòmic i un augment del benestar general.

Així doncs, les seves demandes ja no estaven dirigides a l'obtenció de millores materials, sinó a millorar la vida, a crear espais de llibertat, de participació i de gestió conjunta dels assumptes socials. I per aconseguir-ho, van començar a utilitzar recursos, estratègies i tàctiques completament noves. Moviments com el del Maig del 68 a París, el pacifisme, l'antimilitarisme, l'alliberament sexual, l'ecologisme o les protestes contra la guerra del Vietnam als Estats Units d'Amèrica són només alguns exemples de l'esclat que hi va haver en aquella època. "Una de les

Què entenem com a identitat col·lectiva?

Encara que el significat pot tenir diversos enfocaments depenent de la disciplina, quan parlem d'identitat col·lectiva en els moviments socials ens referim a aquest sentit del "nosaltres" que ens mou a l'acció. Segons Melucci (1996), la identitat col·lectiva està relacionada amb les orientacions d'acció compartides dins d'un grup d'individus, i és el resultat d'un procés de negociació i de l'establiment d'una determinada relació amb l'entorn.

Els moviments dels anys seixanta busquen millorar la vida i crear espais de llibertat, de participació i de gestió conjunta dels assumptes socials

grans novetats va ser que la majoria de manifestants eren estudiants de classe mitjana i alta que estaven a l'entorn universitari, mentre que fins aleshores al moviment obrer eren només treballadores", explica Mariona Ferrer.

A casa nostra la lluita contra el franquisme va ser el principal detonant dels moviments i manifestacions que van anar sorgint. Destaquen la Caputxinada del 1966, la llarga lluita per un habitatge digne davant del barraquisme, el sorgiment d'un nou moviment obrer, amb la fundació de les CCOO de Catalunya el 1964 o les nombroses iniciatives per la defensa de la llengua i la cultura catalanes. Els estudiants eren una de les claus d'aquests moviments, que el 1966 van crear el Sindicat Democràtic de la Universitat de Barcelona, per no oblidar-nos de la creació el mateix any del Moviment Democràtic de Dones (MDD).

Però no va ser fins als anys setanta que la lluita contra la dictadura es va fer massiva i molt diversa. Una època amb moltes vagues generals i un gran auge de la mobilització veïnal. És el moment en què es funda la Federació d'Associacions de Veïns i Veïnes de Barcelona (FAVB), una potent veu provinent, sobretot, dels barris perifèrics de la ciutat, construïts arran de l'arribada de la immigració interior i que no comptaven amb les infraestructures bàsiques. Un moviment on, a més, la dona hi va cobrar un gran protagonisme. D'altra banda, casos com l'execució de l'anarquista i antifeixista Salvador Puig Antich el 1974 també van desencadenar grans lluites a favor de l'amnistia i en contra de la pena de mort. Unes reclamacions que van arribar al seu màxim esplendor durant la transició espanyola.

De l'antiglobalització al Pla Bolonya

"Tots els moviments socials tenen la seva pròpia trajectòria i sovint hi ha èpoques en què estan poc latents, fins que passa alguna cosa rellevant a la societat que fa que es tornin a reactivar", explica Clara Camps, professora associada del departament de Sociologia i Anàlisi de les organitzacions de la UB i autora de la tesi *Protesta, repressió i gestió neoliberal. Un estudi de cas a la ciutat de Barcelona (2008-2013)*.

En efecte, els anys posteriors a la dictadura i a la transició van ser un període molt complex, perquè una part dels actors que hi havien participat sentien que no totes les esperances de la seva lluita s'havien complert.

Els moviments socials durant la transició espanyola

Els anys que van precedir la mort de Franco, el novembre de 1975, van estar marcats per un gran esclat de moviments socials. Va ser l'època en què es van celebrar les multitudinàries manifestacions a favor de la democràcia i l'autonomia; les primeres manifestacions LGTBI als carrers de Barcelona; les lluites per la pau, l'ecologisme i l'enfortiment dels moviments veïnals.

Una altra fita molt important va ser la celebració de les Primeres Jornades Catalanes de la Dona al Paraninfo de la Universitat de Barcelona, que van reunir a més de quatre mil dones i que suposa la fita fundacional del nou feminisme de la transició. Temes com l'abolició de l'adulteri va ser una de les lluites decisives del moviment d'alliberament de les dones de l'època. "Va ser un moment molt privilegiat de mobilització col·lectiva, en què per primera vegada es van fer sinergies entre el moviment estudiantil, provinent de classes benestants, i l'obrer. Van dialogar tots els moviments entre si i van lluitar junts per causes que s'entrellaçaven", explica Mariona Ferrer, sociòloga i investigadora de la UPF.

Tot i això, es van donar manifestacions importants, com el moviment en contra de les centrals nuclears; el "No a l'OTAN" el 1986; l'antimilitarisme, un moviment contra el servei militar obligatori que va tenir molt suport per part del moviment feminista; la mobilització per destinar el 0,7% del pressupost públic a cooperació internacional; o les campanyes "En català" de La Crida. El 1996 també hi va haver un gran esclat del moviment okupa, que va transcendir als mitjans de comunicació arran de l'ocupació del cinema princesa a Barcelona.

Però no va ser fins a inicis del 2000 que les expertes parlen d'una tercera onada dels moviments socials. Des del canvi de mil·lenni i fins al 2004 hi va haver un auge del moviment antiglobalització o altermundista arreu del món occidental. Un moviment que va tenir molta força a casa nostra, sobretot arran de la campanya feta per la Xarxa Ciutadana per l'Abolició del Deute Extern. Poc després, el moviment en contra de la guerra a l'Iraq, encapçalat per la Plataforma Aturem la Guerra, i les grans manifestacions que se'n van derivar van ser molt destacables. Una època en què també sorgeixen les mobilitzacions contra el trasvassament de l'Ebre o les tancades de sense papers a les

Les noves tecnologies permeten una capacitat d'organització més ràpida i una gran facilitat de comunicació en l'àmbit col·laboratiu

Cartells de diverses mobilitzacions de la darrera onada de moviments socials

esglésies. Pocs anys després, el 2008, ressorgeix amb força el moviment estudiantil en contra del Pla Bolonya a les universitats.

“Són moviments socials on destaca l'horitzontalitat, a diferència dels moviments tradicionals com l'obrer, on hi havia més jerarquia”, puntualitza Clara Camps, qui afegeix que molts d'ells tenen el rerefons d'anar en contra de les errades que es van cometre durant l'època de la transició.

El dret a l'habitatge i l'independentisme, una quarta onada?

Hi ha teòriques que apunten al fet que actualment estem vivint una quarta onada de moviments socials. Entre l'aparició el 2010 de la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca

(PAH), l'inici de les grans manifestacions pel dret a decidir, les ocupacions de les places del 15-M i tot el moviment dels indignats, juntament amb l'esclat de la primavera àrab de rerefons, sembla que sí es podria parlar d'una nova onada. Com a un dels moviments més recents, també es pot parlar de la participació ciutadana en solidaritat amb la gent refugiada, sorgida a partir de 2015 i encapçalada pel moviment Stop Mare Mortum.

Segons Mariona Ferrer, sociòloga i investigadora de la UPF, aquests nous moviments es caracteritzen per compartir molta informació en xarxa i per tenir una gran capacitat estratègica amb els mínims recursos. “Actualment tenim unes capacitats molt potents per connectar-nos en l'àmbit local i global. Fins i tot podem fer activisme des de casa”, explica Ferrer. El que està clar és que les noves tecnologies permeten, i permetran als moviments socials del futur, una capacitat d'organització més ràpida i una gran facilitat de la comunicació en l'àmbit col·laboratiu. Un fet impensable fa uns anys. S'haurà de veure cap a on evoluciona. ■

Moviments socials i plataformes

Fins a quin punt una manifestació per sol·licitar una cosa concreta, en un determinat context social i geogràfic, es pot considerar part d'un moviment social? Quan són simples actes aïllats de protesta i quan accions de moviments socials? “Normalment els moviments socials estan formats per individus i col·lectius molt diversos que sovint creen plataformes per agafar un eix conjunt de mobilització”, explica la sociòloga Mariona Ferrer, que defineix les plataformes com a estructures informals i puntuals. Seria el cas de la Plataforma Aturem la Guerra, molt activa durant una època. Sovint passa que quan existeix un cert grau d'identitat col·lectiva, el sentit de pertinença d'una plataforma pot mantenir-se amb el temps i facilitar el desenvolupament de nous moviments o noves solidaritats.

recursos

- Della Porta, D.; Diani, M. *Social movements. An introduction*. 1999. Oxford: Basil Blackwell.
- Dalton, R. J.; Kuechler, M. *Los Nuevos movimientos sociales*. 1992. València: Editorial Alfons el Magnànim.
- Fernández, Buey. F. *Guía para una globalización alternativa: otro mundo es posible*. 2004. Barcelona: Ediciones B.
- Melucci, A. *Challenging codes. Collective action in the information age*. 1996. Cambridge: Cambridge University Press.
- Òmnium cultural - *Lluites compartides*. (Disponible a aquest enllaç)

Base teòrica dels moviments socials

Els moviments socials s'han estudiat des de diverses perspectives al llarg de la història. L'evolució de les pròpies lluites i el seu poder de transformació social han modificat els diversos enfocaments teòrics

Per **Cristina Guiu Monte**

L'estudi dels moviments socials s'aborda des de nombrosos enfocaments, que van des d'entendre'ls com una patologia social a pensar-los com la forma d'articular les relacions polítiques entre la societat i l'Estat.

En els plantejaments clàssics, a l'inici de l'estudi dels moviments socials a partir del moviment obrer -com a reacció a la industrialització i el capitalisme-, podem diferenciar dos grans grups: l'enfocament marxista, centrat en la lluita de classes i l'acció col·lectiva, i el funcionalista, que consideren els moviments socials fruit del comportament col·lectiu o d'una desorganització (inevitable) del sistema. En general, tots ells consideren que els individus es mobilitzen per aconseguir uns objectius concrets materials.

Durant els anys 60 del segle XX, l'estudi dels moviments socials va posar de manifest els límits de la democràcia participativa als Estats Units i va avançar cap a nous enfocaments que buscaven sortir de les restriccions imposades pel funcionalisme i la teoria de la societat de masses. Es van assentar les bases d'una perspectiva segons la qual el moviment social neix a partir de l'acció col·lectiva, a través de grups amb un alt grau d'organització i autonomia. S'anul·lava així l'antiga proposta que suposava irracionalitat i marginalitat dels participants en els moviments socials. El moviment passa a ser un instrument al servei dels actors per aconseguir els seus interessos individuals.

Noves propostes i classificacions

Van sorgir llavors noves òptiques que alhora classificarien les diferents perspectives: la Teoria de la Mobilització de Recursos, desenvolupada als EUA, i la Teoria dels Nous Moviments Socials (NMS), a Europa. La primera perseguia desvelar els recursos interns dels moviments i dels seus actors, mentre que al vell continent es preguntaven el perquè d'aquests moviments, és a dir, quins eren els trets principals dels Estats i les societats contemporànies que facilitaven la participació de les classes mitjanes en aquests moviments socials.

La perspectiva de la mobilització de recursos es recolza en la teoria de l'elecció racional; afirmava que els moviments persegueixen un fi i la maximització de beneficis; eren vistos com una extensió de la política per altres mitjans i, per tant, mostraven els conflictes existents d'una forma similar a com ho feien els grups d'interès i els partits polítics.

La Teoria NMS desvela un funcionament més complex dels individus i les societats. Aquest enfocament té un caràcter més reflexiu i posa en relleu els processos de transformació social i la construcció d'identitats col·lectives. Les reivindicacions dels NMS s'adrecen a problemes i interessos com la cultura, el reconeixement de la identitat individual i social, tot prenent distància amb el vell paradigma sorgit del moviment obrer, més centrat en les reivindicacions laborals i de classe, i clarament debilitat a les acaballes del segle XX. És aquí on el moviment pacifista, ecologista i feminista prenen força (després es concreten en mobilitzacions com el no a la guerra, el d'insubmissió a l'Estat espanyol, els moviments en defensa dels drets sexuals i reproductius o en contra de les violències masclistes). Un dels aspectes més innovadors dels NMS són les formes d'acció col·lectives vinculades a qüestions més socials com l'edat, el gènere, l'orientació sexual o la pertinença a un determinat grup social, tot deixant ben clar que la identitat és essencial perquè hi hagi participació i mobilització ciutadana.

Nous moviments, noves estructures i objectius

El mapa que dibuixen els nous moviments socials al món occidental es fonamenta en valors i reivindicacions postmaterialistes. A més, els NMS tenen una estructura descentralitzada i horitzontal, i s'organitzen de forma assembleària, en contrast amb la forma d'organització jeràrquica típica del moviment obrer. Solen centrar-se en una sola reivindicació i quan l'objectiu es compleix, desapareix. Les reivindicacions que plantegen sovint

FOTOS: PATRICIA BOBILLO RODRÍGUEZ

1- Assemblea del moviment 15M a plaça Catalunya de Barcelona
2- Capçalera de la manifestació a Barcelona, el 17 juliol 2104, en contra de l'operació Marge Protector de l'Estat d'Israel que va matar a Gaza més de 250 víctimes civils en 8 dies, 50 dels quals eren menors. A la imatge, Ghizlane El Hayky i altres dones

sostenen un cartell que posa "Israel, assassí de nens"
3- Manifestació el 15 desembre 2016 a Barcelona per la memòria de Pedro Álvarez, assassinat presumptament a les mans d'un policia el 15 de desembre de 1992; lectura dels manifestos a la plaça Sant Jaume per exigir que s'investigui i es faci justícia

són innegociables -com demanar el tancament d'un Centre d'Internament d'Estrangers (CIE), garantir l'accés a l'avortament lliure i gratuït o legalitzar el matrimoni homosexual-, i per tant no hi ha lloc per a una negociació de mínims per resoldre el conflicte.

Ara bé, no sempre que un grup de persones defensa una idea o acció estem parlant de moviments socials. Clara Camps Calvet, professora associada del Departament de Sociologia i Anàlisi de les Organitzacions de la Universitat de Barcelona, destaca dos trets essencials dels moviments socials: la seva vocació de transformació social i l'horitzontalitat. Així doncs, no serien moviments socials *stricto sensu* els grups antiavortistes ni els grups feixistes contra persones migrades i refugiades com *Hogar Social Madrid* o *Defend Europe*. "L'horitzontalitat i l'assemblearisme en els moviments socials són valors que s'incorporen a Europa després del moviment obrer, i perduren fins avui dia", afegeix Camps.

Un dels canvis més destacats és que els NMS valoren la seva autonomia i operen al marge dels partits polítics. Prefereixen construir espais d'autonomia contra l'Estat en lloc de lluitar-hi frontalment, com s'havia fet fins ara. Camps subratlla que els NMS, sorgits a partir del maig del 68, s'organitzen al voltant de l'ecologisme, el feminisme i el pacifisme, posen en dubte el món capitalista -com va fer el moviment obrer com a reacció a la industrialització- i critiquen l'autoritarisme de la URSS, la política de blocs, el creixement armamentístic, el patriarcat, entre d'altres. Van impactar en l'agenda política, les societats i en el propi funcionament dels moviments socials, i han sabut implicar en aquesta demanda de canvi a persones de totes les generacions, països i classes.

Hi ha qui diu que la llavor dels moviments socials d'aquest segle la trobem a Seattle, on va néixer el moviment antiglobalització, que més tard donaria pas al 15M. Moltes veus es van aixecar llavors contra les normes d'un sistema que cada dia es tornava més inhumà i ha crescut considerablement la literatura relacionada amb aportacions de periodistes, escriptores i activistes com Naomi Klein, Susan Sontag o Vandana Shiva, que evidencien clarament que l'ordre la racionalitat i l'equilibri ja no vénen donats necessàriament per unes institucions, segrestades per les lleis del mercat.

Anàlisi de l'impacte

Una de les línies d'anàlisi és l'impacte dels moviments socials en el canvi social. Perquè inclús quan un moviment

és exitós no sabem com tornar a reproduir les característiques que l'han fet triomfar. A casa nostra en són exemples el moviment per a la supressió del servei militar obligatori a Espanya o el 15M.

Tornant a Tarrow, en la seva anàlisi exposa que el *quan* explica en gran manera el *perquè* i el *com*. Aquest quan es refereix a la conjuntura que facilita l'aparició de cadascun dels moviments. Per tant, és l'estructura d'oportunitats polítiques la que facilita o dificulta l'aparició i el triomf dels moviments socials i el seu èxit. Cal tenir en compte que els moviments exitosos solen tenir més ressò en moments de crisi i produeixen un efecte contagi entre els individus i les societats. Així els moviments socials han d'aprofitar les etapes de recessió per plantejar i lluitar per la societat que volem construir, escoltant les demandes del demos i erigint-se com la veritable veu del poble. ■

recursos

- Brunet Icart, I. (cita a Casquette) 'Perspectivas teóricas sobre movimientos sociales'. A *Revista de Gestión Pública y Privada* núm. 10. Universidad de Zaragoza. 2005 [Disponible a aquest enllaç](#)
- Camps Calvet, C., Vergés Bosch, N. 'De la superación del miedo a protestar al miedo como estrategia represiva del 15M'. A *Athenea Digital* vol.15. Núm.4. Universitat Autònoma de Barcelona. 2005 [Disponible a aquest enllaç](#)
- Ibarra, P., Landeros Suárez, A., Calvo Rufanges, J., Aparicio Wilhelmi, M. *La força dels moviments socials*. Publicacions URV, UdL, UPF i UdL. 2014 [Disponible a aquest enllaç](#)
- Múnera Ruiz, L. 'De los movimientos sociales al movimiento popular'. A *Historia Crítica* núm.7. Universidad de los Andes. 1993 [Disponible a aquest enllaç](#)
- Sánchez Margalef, H. 'La nueva izquierda europea: Pragmatizar el asalto a los cielos'. A *Notes internacionales CIDOB* · Barcelona Centre for International Affairs. 2017 [Disponible a aquest enllaç](#)
- Touraine, A. 'La crisis dentro de la crisis'. A *El País*. 26/09/2010 [Disponible a aquest enllaç](#)
- Wieviorka, M. 'Identidad y movimientos sociales'. A *Quaderns de la Mediterrània*. Núm.5. IEMed. 2005 [Disponible a aquest enllaç](#)

Quan el carrer entra al palau

L'anomenada 'Segona Transició' -després del 15M- va aportar una nova fornada d'activistes a les institucions, sobretot després de les eleccions municipals el 2015. Eren lideratges coneguts del carrer i ara despatxen des dels 'palaus'. El més rellevant és que han pogut institucionalitzar algunes de les demandes socials que van abanderar. La història recent també té el record agredolç de la desactivació dels moviments socials durant la Transició del 78, quan militants d'aquests van emplenar les institucions però van deixar el carrer buit. El preu: es van consolidar molts drets. Què va succeir en el camí?

Per **Neus Ràfols**

Les alcaldesses de Barcelona, Ada Colau; Badalona, Dolors Sabater, i Berga, Montse Venturós, eren ja uns rostres molt coneguts abans d'assumir les alcaldies. Des de l'asfalt havien desobeït lleis i agafat el megàfon. El cas de Colau (Barcelona En Comú) és ben conegut: de líder veïnal i de la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca (PAH) a Alcaldessa; Sabater (Guanyem Badalona) des dels 15 anys acompanyava el seu pare per revertir la situació d'oblit institucional en què vivien moltes persones amb diversitat funcional, com el seu propi germà i també era de les poques noies que a mitjans dels 70 s'havia involucrat amb el Moviment d'Objecció de Consciència. Després de les darreres eleccions municipals de fa dos anys, aquests exemples es van fer extensius en els milers d'activistes que van nodrir les llistes electorals.

Aquest transvasament de lideratges té un avantpassat recent durant l'anomenada Transició, quan moltes i molts militants feministes, sindicalistes i de les associacions veïnals (AV) van passar a vertebrar no només els quadres polítics dels partits d'esquerra de les primeres eleccions democràtiques el 1977, sinó també els càrrecs tècnics de les administracions. Algunes de les reivindicacions més importants van cristal·litzar-se en drets universals,

i van aportar un desembarcament de serveis als barris mai vist abans: escoles públiques, centres ambulatoris, llars d'infants, etc. També molts drets reivindicats pels feminismes van anar caient en cascada: igualtat jurídica en la nova Constitució del 78, dret al divorci (1980), despenalització de l'adulteri i la contracepció (el 1978), i un llarg etcètera, en el qual destaca com a darrer reducte de lluita el dret a l'avortament, normativitzat amb la primera llei el 1985.

L'activista veïnal i feminista, Eva Fernández, analitza l'aportació d'aquests moviments a l'article *La Transició Impugnada*, preocupada també per la posterior desactivació de la mobilització social. "Certament va ser una etapa de pactes i les classes populars van perdre l'hegemonia que, en determinats moments i sectors, havien tingut. (...) Només el moviment veïnal va dur a terme, a la dècada dels setanta, la més gran i alhora més significativa mobilització ciutadana a Europa després de la Segona Guerra Mundial", destaca.

Institucionalitzar: esbandir la ideologia?

Els centres de *planning*, clandestins durant la Dictadura militar, esdevenen un exemple de les grans conquestes

Altres factors que van ajudar a desactivar la mobilització social: la imposició d'un consens social basat en la Cultura de la Transició

d'aquests dos moviments que es van fondre a les vocalies de dones de les AV dels barris, on s'albergaven. Aquests centres d'informació sexual i planificació familiar es van començar a institucionalitzar amb l'arribada dels ajuntaments democràtics el 1978, malgrat que sota el municipalisme el moviment feminista encara conserva un fort control ideològic. Ara bé, segons Fernández, aquest es perd quan es traspassen a l'Institut Català de les Salut. Aleshores s'imposa la professionalització, el sistema de contractació és transparent i s'universalitza el servei, però la ideologia es perd. "El moviment feminista ha viscut com un gran dol la pèrdua d'ideologització dels centres de *planning*, d'aquí que no en reivindica la seva maternitat", emfasitza i conclou: "El que un moviment social es planteja és incidir en les polítiques públiques, per tant, si les demandes són assumides, fantàstic. El tema és que quan aquestes són transformades, per implementar-se al territori, a vegades la distància ideològica és molt gran".

Processos similars es van produir en moltes lluites cristal·litzades en serveis posteriorment, com la de les escoles públiques en català, també abanderades per les AV a bracet dels i les mestres de la renovació pedagògica de Rosa Sensat, i de la militància catalanista impulsada per l'Assemblea de Catalunya. S'universalitzaven els drets, però la ideologia es diluïa. Segons Eva Fernández, el feminisme va tirar la tovallola, mentre que el moviment veïnal va seguir batallant "per equipaments amb models ideologitzats" i a Barcelona i Madrid van mantenir una certa autonomia respecte de les institucions públiques.

La mort de la Cultura de la Transició

Realment va ser l'atterratge dels lideratges antifranquistes a les institucions el que va desmobilitzar el carrer durant 35 anys fins el 15M?

Lectures recents apunten també altres factors que van ajudar a desactivar la mobilització social: la imposició d'un consens social basat en la Cultura de la Transició (CT), que eliminava de la cultura "qualsevol possibilitat desestabilitzadora i problemàtica", com matisa el pare del mot, el periodista Guillem Martínez. En l'òptica de la CT es va anar imposant el consens que l'única recepta per

El moviment LGTBI: 40 anys d'orgull

Fa tot just 40 anys que a Barcelona es va fer la primera gran manifestació de l'Orgull Gai. Segons Vicent Canet, coautor del llibre *El moviment gai a la clandestinitat del franquisme*, i activista LGTBI a diferents associacions, fa poc que la majoria de les demandes d'aquest col·lectiu s'han cristal·litzat en drets més enllà de la despenalització de l'homosexualitat el 1979, ja que durant la Transició "ni van arribar a tenir l'amplitud del feminisme ni del moviment veïnal" ni tampoc es va produir el transvasament de lideratges: "Als anys 70, donar la cara públicament com a gai o lesbiana era encara molt complicat".

La majoria dels partits polítics de l'arrencada de la Democràcia no havien incorporat les reivindicacions LGTBI més enllà de la despenalització de l'homosexualitat i la transsexualitat, explica Canet, lluny de les polítiques actives ni de les demandes del Front d'Alliberament Gai de Catalunya de 1977, entitat referent.

El periodista recorda que la consecució d'una llei pels drets de les persones LGTBI i contra la LGTBIfòbia a Catalunya és una realitat molt recent, del 2014, i a Espanya s'ha plantejat per aquesta legislatura. "El moviment més combatiu considera que la llei encara no té plasmació pràctica -al juny d'aquest any en van reclamar el desplegament i implementació de les mesures previstes i la dotació pressupostària-. Tampoc el discurs del transfeminisme o de la teoria *queer* encara no ha estat assumit per les institucions", conclou.

Marxa per l'antimilitarisme als anys 70; l'actual alcaldessa de Badalona Dolors Sabater, n'era activista

Gala Pin, actual regidora de Ciutat Vella i de Participació i Territori de l'Ajuntament de Barcelona, en una reunió de l'AV de l'Òstia, quan n'era part

Gala Pin i Dolors Sabater són dues polítiques que provenen del món social i l'activisme

a l'estabilitat era la democràcia liberal i l'hipodesenvolupacionisme capitalista vertebrats en les peces claus de la Constitució del 78: la Monarquia, el sistema de partits, la premsa i la banca. “Una cultura on els llocs privilegiats de la paraula ja no eren el carrer, sinó les instàncies de representació: partits, sindicats, mitjans de comunicació, acadèmia”, senyala el filòsof Amador-Savater.

L'arribada del moviment del 15M suposa la mort de la CT: el carrer, les places tornen a esdevenir els eixos polítics, com en l'ocàs del Franquisme.

Els moviments socials: on neix la innovació

Dolors Sabater va viure aquesta esbandida: “El carrer es va buidar perquè es va produir una percepció errònia: la gent va confiar massa que els ajuntaments ho farien tot”, i afegeix que el repte “és evitar que es repeteixi”. Per a ella, el trànsit del carrer al palau li ha suposat haver d'entendre la cultura organitzacional jeràrquica de les institucions: “A dins m'he adonat que no tothom està pel bé comú, sinó que aquest està mediatitzat per les necessitats dels partits de treure'n profit”, lamenta i afegeix: “Com diu en Ricard Vilaragut, la vella forma de fer política va de baixada, i la nova, on el centre són les persones, va de pujada, però ens trobem en el replà, i a nosaltres ens ha tocat gestionar també aquest replà”.

Gala Pin, activista veïnal de la Barceloneta i de la PAH també va desembarcar a l'Ajuntament de Barcelona. Creu que “el fet que candidatures ciutadanes estiguin a les institucions, fent ressò de propostes i problemes que fa anys que els moviments treballaven, està servint perquè aquests temes relacionats amb l'energia, l'habitatge, la desigualtat, la fiscalitat justa, i el deute se situïn en el centre de l'agenda política”. Pin apunta que una de les obligacions des de l'administració “és eixamplar els marges d'acció dels moviments on realment està la capacitat d'innovació. Estem treballant en un programa que es diu Participació Diversa, que pretén implementar mecanismes per fer possible que la gent que habitualment no participa en la vida política ho faci”, detalla.

Per a Fernández, la lectura d'aquest desembarcament militant a les institucions, ha tornat a tenir un regust agre-dolç: les cares més joves de les AV ja no hi són. A Barcelona, estan a l'Ajuntament.

Ara bé, els barris no callen; sembla que també altres veus, altres moviments veïnals estan abanderant les lluites contra les noves pestes de la Barcelona cool. Tornarem a confiar massa en la gent del palau? ■

Dolors Sabater, en activitats de carrer a Badalona

recursos

- Fernández, E.; “La Transició Impugnada” A *Perspectives III*; Sant Andreu de la Barca: EspaiFàbrica, novembre 2017
- Molinero, C.; Ysàs, P.; *Construint la ciutat democràtica: el moviment veïnal durant el tardofranquisme i la transició*. Barcelona: Icària Editorial, 2010
- Martínez, G.; “La cultura de la transició; ¿se muere?” A *El País*, 11 de juny del 2011 [Disponible a aquest enllaç](#)
- Fernández Sabater, A.; “La cultura de la transición y el nuevo sentido común”, A *Eldiario.es*, abril 2013
- De Fluvià, A.; Canet, V.; *El moviment gai a la clandestinitat del franquisme*, Barcelona: Laertes 2003

Volem pa però també les roses¹

Les dones han estat durant segles al capdavant de molts moviments socials. Històricament relegades a la llar i a les tasques de cura, era precisament quan el poder tocava aquests dos bastions, o els membres de llurs famílies, que lideraven revoltes. Ara, part de l'Acadèmia comença a reivindicar-ne la seva visibilització, després d'haver estat esborrades, durant segles, de les històries oficials

Per **Neus Ràfols**

Qui hagués dit que la Revolució Russa va arrencar amb una vaga d'obreres el febrer de 1917 per protestar contra l'escassetat d'aliments? O que van ser les mares indignades davant les llesques de la Guerra del Rif les que van encendre la Setmana Tràgica el 1909?

Malgrat no haver estat bressolades ni educades per al lideratge i la revolta, camperoles, obreres i mares han estat les primeres a sortir al carrer quan mancava farina per alimentar la prole o quan els fills eren cridats a les guerres.

“Les dones han estat partícips de tots els moviments socials i polítics liderant especialment els moviments de base, mentre que el monopoli dels espais de decisió política i econòmica continuaven essent monopoli dels homes heterossexuals”, detalla la periodista Nora Miralles, també investigadora sobre gènere. Afegeix: “De fet, quasi tots els moviments que construeixen comunitat i cura, han estat liderats per dones”.

Davant de la manca de blat, panís o arròs

La lluita pels aliments bàsics ha estat i continua sent un dels detonants de revoltes liderades per les dones.

Tal com senyala Rosa Renom al capítol *Las mujeres y el derecho a la subsistencia en España: entre el mercado alimentario protegido y la desregulación liberal, siglos XVIII y XIX* -veure Recursos-, “les dones van ser molt actives en les accions col·lectives alimentàries, amb un paper fonamental a l'inici de les revoltes”.

Dos segles després, també com a resposta de les crisis alimentàries de finals del s.XX produïdes per les polítiques neoliberals imposades pel Fons Monetari Internacional als Països del Sud, pageses i grangeres dels cinc continents es van unir per fundar la seva pròpia secció femenina de la Vía Campesina, un moviment social antiglobalització nascut el 1993 i que lluita per la sobirania alimentària; és a dir, “pel dret a escollir cada poble a definir les seves principals polítiques agropecuàries en matèria de l'alimentació”. Les unia un fet: eren les que patien més la pobresa del camp, perquè gairebé totes estaven excloses de la propietat de la terra, del crèdit monetari i de documents administratius, malgrat constituir el 70% de la mà d'obra en els Països del Sud. Una altra vegada el blat, el panís, el mill i l'arròs les havien unit en la revolta global.

¹ Lema d'una manifestació d'obreres de Lawrence (EUA) el 1912 que ha esdevingut simbòlic dins del món del feminisme i del sindicalisme

FOTOS: ARXIU CONFANC

FOTO: ARXIU CONFANC

Ada Colau, actual alcaldessa de Barcelona, va liderar el moviment d'afectats per la hipoteca; a la imatge, el 2010, en una xerrada sobre habitatge al moviment veïnal

Una llar digna: bastió principal de les tasques de cura

El dret a un habitatge digne, espai on la majoria de la població femenina desplega les tasques de cura, és i ha estat també un motiu de reivindicació essencial per les dones.

El lideratge de l'actual alcaldessa de Barcelona, Ada Colau, a la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca (PAH) entre el 2008-2013 visibilitzava la realitat d'un moviment social molt feminitzat. I aquesta realitat no és gratuïta, doncs les emergències habitacionals afecten especialment les dones i les famílies monoparentals, el 80% de les quals a Catalunya estan sustentades per mares. A Barcelona, per exemple, l'any 2015, el 61% d'habitatges assignats per emergència social es van destinar a dones.

Aquesta feminització es repeteix a l'Aliança Contra la Pobresa Energètica (APE): un moviment social nascut el 2013, liderat per Maria Campuzano i que aglutina moltes activistes i afectades que defensen el dret de tothom a un

FOTO: ARXIU CONFANC

Manifestació veïna del 2012 contra les retallades en despesa social

habitatge digne amb subministraments energètics i hídrics bàsics. Tal com assenyala Irene González Pijuan a l'informe *Desigualtat de gènere i pobresa energètica*, les famílies monoparentals i les dones migrades són les principals afectades. L'informe també destaca l'efecte benèfic de les activistes que participen en aquest moviment: "l'apoderament i la sensació de força i autoestima que comporta per a les dones afectades organitzar-se en plataformes com l'APE". Una conclusió que es repeteix en la lluita de les veïnes de les terres de l'Ebre en el marc de la Plataforma per la Defensa de l'Ebre: "La participació en aquests moviments comunitaris ha generat una consciència més ampla dels problemes ambientals, però també ha començat un procés important d'apoderament personal per moltes de les dones implicades a través de l'augment del ventall d'activitats que fan, de la seva autoafirmació i de l'augment de la seva veu dins de la comunitat" assenyala l'estudi *Gènere i moviments socials: una mirada a la participació de les dones a la Plataforma en Defensa de l'Ebre* el 2004.

Las Kellys: per un 1'5 euros, renta tu!

Les dones treballadores històricament també s'han organitzat per lluitar per tenir millors condicions laborals, quan és demostrat i denunciat que els treballs dedicats a les cures i a la llar sobretot, han estat des de sempre els més precaris mundialment.

El moviment de Las Kellys és un exemple d'aquesta lluita: fa gairebé dos anys que les cambreres dels hotels de ciutats com Barcelona, Benidorm, Cádiz, La Rioja, Lanzarote, Madrid i Mallorca s'han organitzat per denunciar sobretot la gran precarització amb la qual treballen, en la qual arriben a cobrar fins a 1'5 euros l'hora, i també les males condicions laborals, generadores de greus malalties laborals. "Una altra gran reivindicació és paraitzar les externalitzacions", explica Isabel Cruz, portaveu de Las Kellys de Barcelona. Segons detalla Cruz, si per conveni els correspondria

un salari del voltant de 1.200 euros per 8 hores de treball, les treballadores externalitzades cobren al voltant d'uns 700 euros amb jornades de 10 i 14 hores.

El de juliol va ser mes de reivindicacions, ja que a Catalunya i a Alacant es negociava el conveni col·lectiu del sector. En comparació amb els sindicats de la UGT i de CCOO, Las Kellys no volen parlar de "com millorar l'externalització" sinó impedir-la de soca-rel, com ha succeït en el Conveni de Tenerife.

Han creat aliances amb organitzacions i col·lectius, però aquest mes de setembre ha continuat el procés i sembla que ni Las Kellys ni els sindicats que els donen suport no tenen representació en la mesa negociadora.

FOTO: NEUS RAFOIS

Jornada de protesta de les Kellys el mes de juliol a Barcelona

FOTO: ARXIU CONFAVC

FOTO: ARXIU CONFAVC

A dalt, activista de l'Aliança contra la pobresa energètica, moviment que lidera l'activista Maria Campuzano (a baix)

Dins d'aquest àmbit de lluita cal destacar també la xarxa internacional Slum and Shack Dwellers International (SDI), present a 34 països del món i que lluita per la dignificació dels barris d'assentaments irregulars. Malgrat que en aquesta xarxa els lideratges públics són masculins, són les veïnes de les comunitats les que estan al capdavant de cada nòdul d'estalvi que a través de reunions amb la comunitat, comencen a debatre col·lectivament els problemes que es troben i com aportar solucions amb un estalvi col·lectiu. "Sempre som les dones les que somien amb camins arbrats, cases de maons i llocs on els seus fills puguin jugar, i les dones estan disposades a estalviar per convertir el seu somni en realitat", apunta la publicació monogràfica *Gender and Social Movements* de l'Institute of Development Studies (IDS), a Gran Bretanya.

Contra les guerres, les mares

Tal com destaca la periodista Nora Miralles, "les dones han liderat el moviment pacifista des dels seus inicis com a tal". Un exemple és la fundació de la Women's International League for Peace and Freedom (WILPF) al 1915 durant la I Guerra Mundial. "No tant perquè el pacifisme estigui dins la nostra natura, com per l'absència dels marits i fills, que lluitaven a les guerres", puntualitza Miralles.

En aquest sentit, en l'imaginari col·lectiu de casa nostra és present el capítol de la Revolta de les Quintes a la Vila de Gràcia, quan l'abril de 1970 unes 300 dones van ocupar l'Ajuntament per impedir el sorteig de les llesves i van començar a cremar les llistes de les quintes i el mobiliari a la plaça. A partir d'aquest fet, la revolta es va estendre.

Aquest mapa mostra les afectacions a les dones per activitats extractives i el seu paper en la construcció d'alternatives. Elaborat per diverses organitzacions que configuren 'Mujeres Latinoamericanas Tejiendo Territorios', per ara inclou només 21 "dels nombrosos casos que es manifesten a l'Amèrica Llatina"; vol disseminar i enfortir el lideratge de les dones

I de Gràcia al món. Les mares s'han organitzat contra les guerres i també després quan els tornaven els fills ferits o perduts de per vida. Un exemple simbòlic i molt rellevant han estat les Madres de la Plaza de Mayo d'Argentina, les mares i àvies de les 30.000 persones desaparegudes durant els anys de l'última dictadura militar (1976-1983). Però també els moviments de mares de Soacha, Daguestan, Txetxènia, o de les dones joves desaparegudes de Ciudad Juárez. També les dones de negre (Women in Black), moviment fundat el 1988 per protestar pels abusos dels soldats israelians als territoris ocupats palestins; el paper de les liberianes per acabar amb la guerra entre 1999-2003 (Women in Peacbuilding Network) o la lluita antinuclear de les britàniques en el si de la Greenham Common Women són una petita representació d'un vast ventall de moviments socials pacifistes abanderats per dones.

Amb les seves cançons, mocadors o túniques negres, van denunciar al Món les atrocitats dels conflictes armats i els seus fruits infèrtils. De la mort dels seus fills van establir drets i estàndards universals. ■

recursos

- Salas, M. "Febrero 1917: las mujeres inician la revolución", a *SinPermiso*. 2017 [Disponible a aquest enllaç](#)
- Talero, A. "Las Petroleras de 1909: el papel de las mujeres en la semana Trágica", a *Historia 16* (39). 1979 [Disponible a aquest enllaç](#)
- Renom, M. "Las mujeres y el derecho a la subsistencia en España: entre el mercado alimentario protegido y la desregulación liberal, siglos XVIII y XIX", a *Revoluciones en femenino: escenarios entre el siglo XVII y la actualidad* (Mir, J.; Renom, M.) Icària editorial. Barcelona, 2014
- Horn, J. *Gender and Social Movements*, Bridge, Institute of Development Studies. Brighton, 2013 [Disponible a aquest enllaç](#)
- Estratègia contra la feminització de la pobresa i la precarietat a Barcelona. 2016-2024 Ajuntament de Barcelona. [Disponible a aquest enllaç](#)

Doble repressió per ser activista i dona

Les feministes es va sentir enganyades quan l'Ajuntament de Barcelona va crear centres de planificació familiar, pel quals tan havien lluitat, sense la ideologia d'aquest moviment social. Després de l'aprovació de la Constitució espanyola, que oblidava la discriminació que patien les dones, el feminisme es va quedar decebut i dividit

Per **Anaïs Barnolas**

Amb la proliferació del moviment feminista als anys 70, les dones van reivindicar llibertats que fins llavors tan sols havien tractat en l'espai privat com ara la sexualitat lliure, la despenalització de l'avortament o l'anticoncepció. Van organitzar manifestacions, recollides de firmes, reunions clandestines per parlar amb llibertat de la seva experiència personal.

En l'àmbit local, amb la construcció de les barriades, les activistes veïnals van concentrar la seva lluita en la demanda de serveis essencials inexistents com escoles, centres de salut, habitatges i seguretat. Recollien firmes aprofitant que acompanyaven els seus fills a l'escola o anaven al mercat. Però també duïen a terme accions més radicals com talls sistemàtics de carrers, segrest d'autobusos o tancaments. La lluita veïnal també va ser una lluita pels drets del propi cos, però mentre les reivindicacions pels serveis van ser compartides amb els homes, les relacionades amb les llibertats sexuals van ser protagonitzades només per dones, explica Eva Fernández, doctora en Antropologia.

Les feministes van anar forjant vincles de confiança i solidaritat entre elles. Es van crear plataformes com la Coordinadora Feminista de Barcelona i, posteriorment la Coordinadora Estatal d'Organitzacions Feministes de l'Estat espanyol, que van anar fent fort i plural el moviment. En les protestes i les campanyes públiques, les militants feministes van adoptar formes d'expressió d'una gran creativitat. Per exemple, "les accions al carrer, on les militants feministes es passejaven com les dones-entrepà amb la inscripció de lemes provocadors", afirma Vicenta Verdugo a *Dona i lluita democràtica al segle XX*. La difusió internacional de lemes i símbols va construir "una realitat simbòlica idealitzada que va contribuir a l'elaboració de significats culturals i a la consolidació de la identitat col·lectiva feminista", afegeix.

Les primeres protestes van ser per l'amnistia de les preses polítiques. "Les activistes van patir la doble

repressió per militar a partits o sindicats, però també per ser dones", explica l'activista Mercè Otero-Vidal. Fins que el 1978 no es va dur a terme la derogació dels delictes com el d'adulteri, es van continuar les manifestacions per reivindicacions generals i per casos personals com una mare que li prenién la filla o bé una senyora que l'acusaven de lesbiana", recorda Otero-Vidal, de Ca la Dona, espai propi per al col·lectiu femení que es va crear l'any 1979. "Ens vam inventar moltes maneres de protestar, perquè les primeres okupes vam ser nosaltres per reivindicar el nostre local", afegeix.

El desencant del feminisme

Abans de les eleccions generals de 1978 es va mantenir la campanya unitària d'integració dels drets de les dones a la Constitució. Quan es va veure que aquesta no contemplaria drets com el de l'avortament o el divorci -explica la historiadora Mary Nash- alguns grups feministes es van posicionar en contra de la seva proclamació, mentre que dones que militaven a partits parlamentaris van haver de cedir a aquestes limitacions. Una part del moviment feminista, doncs, sobretot la corrent més radical, es va desmarcar de la política institucional; el seu objectiu es va concretar en la creació d'un univers exclusivament femení amb organitzacions i espais propis d'actuació centrat en l'àmbit privat del cos, la sexualitat i l'experiència personal.

De manera paral·lela, explica Verdugo, "en la societat espanyola, emergia un panorama en el qual les polítiques del consens i del pacte van anar substituint el moviment social, que va produir el desencantament i la desmobilització".

Lluita clandestina per la llibertat femenina

El moviment feminista, a través de vocalies de dones, oferia serveis de planificació familiar quan l'avortament era delictu a l'Estat espanyol i les dones que avortaven ho feien de forma clandestina i en condicions sanitàries pèssimes. Les que podien, s'organitzaven per anar a Londres o

Activistes assassinades impunement

Les dones que s'han posicionat a favor de superar situacions masclistes o feudalistes han patit les conseqüències en l'àmbit personal, assenyala Lúdia Puigvert, doctora en Sociologia. És el cas de l'ecologista Berta Cáceres que va ser assassinada per lluitar contra el projecte hidroelèctric de la companyia hondurenya Desarrollos Energéticos S.A. (DESA) que buidava el riu Gualcarque, sagrat pels indígenes. Al cap de quatre mesos, van assassinar Lesbia Yaneth, una altra dirigent ecologista companya de l'activista. O bé la Machi Francisca Linconao que es troba a la presó en vaga de fam per denunciar la tala d'un bosc. I és que, segons l'organització Global Witness, 200 activistes van ser assassinats durant l'any 2016.

Amsterdam, destaca Verdugo. Totes elles protagonitzaven així una clara iniciativa de desobediència civil. La Constitució de 1978 no va contemplar el dret a l'avortament i les reivindicacions van continuar. La solidaritat amb les onze acusades d'haver avortat en el Procés de Bilbao l'octubre del 1979, va suposar una campanya permanent per la despenalització de l'avortament fins el 1983. Ja no era una lluita clandestina i a través de la recollida de firmes per part la Coordinadora Feminista de Barcelona; i la creació de la Coordinadora del Dret a l'Avortament de Catalunya després, es va aconseguir a la reforma del Codi Penal el 1985 per suprimir la penalització sota els supòsits de perill de vida, salut física o psíquica de l'embarassada i greus deficiències del fetus. Des de molts sectors feministes descontents amb les limitacions d'aquesta mesura es continuà lluitant per ampliar els supòsits per un avortament legal -que es va aconseguir amb la *Ley Orgánica 2/2010, de 3 de marzo, de salud sexual y reproductiva y de la interrupción voluntaria del embarazo*. La dreta va voler tirar enrere els avenços d'aquesta llei; des dels feminismes s'està alerta encara per vetllar pel compliment de la llei i per garantir els drets de les dones per avortar.

La repressió del tardofranquisme

En els llibre *Dones en transició* les testimonis relaten la por que tenien dels grisos. La presó de la Trinitat, des del 1963 va ser l'escenari de la repressió penitenciària contra les dones a Catalunya durant els últims 15 anys de dictadura. Els escorcolls policials eren de matinada; portaven les activistes a la comissaria de Via Laietana i d'allà, a la presó de La Model o a La Trinitat a l'espera de què se celebrés el judici militar a Madrid.

A la presó de La Trinitat -només de dones, dirigida per les monges de Cruzadas de Cristo Rey-, segons Nash, les preses polítiques van veure la realitat de les preses comunes: el 80% hi estaven tancades per delictes relacionats amb lleis sexistes. Això va marcar un punt d'inflexió, perquè s'adonessin de les altres veus que havia de tenir en compte el moviment feminista.

Fites assolides, i ara què?

Quan les feministes assoleixen els canvis, "se sol viure una certa recessió fins que es tornen a reunir per aconseguir nous objectius", considera la directora de Barcelona Activa, Sara Berbel. Tenint en compte que "la pressió patriarcal per suprimir aquests moviments és enorme i camaleònica

perquè és capaç de mostrar canvis aparents, que després no són reals", afegeix.

Les activistes veïnals, un cop van assolir les fites, van haver de tornar a ocupar-se de les tasques de cura i el nivell elevat de participació no es va veure correspost pel nivell de càrrecs masculins que van entrar en política, explica Eva Fernández.

Segons l'activista veïnal Maruja Ruiz, la joventut hauria de sortir al carrer a protestar cada dia, ja que els serveis guanyats amb les lluites bregades tenen una qualitat dubtosa i que cal seguir reivindicant. D'altra banda, segons la doctora en Sociologia Lúdia Puigvert, els moviments socials encara tenen pendent acceptar que moltes conquestes s'han fet des d'una perspectiva androcèntrica o específica, amb moltes veus silenciades. ■

Mitjans de comunicació com la revista *Vindicación Feminista* van ser essencials per tal que els debats feministes caessin a l'agenda de la societat.

recursos

- Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona (FAVB) i Martín, J.L. 1970-2010 40 anys d'acció veïnal. Quaderns de carrer. Editorial Mediterrània. Barcelona. 2010
- Guinard, David (coord). *Dona i lluita democràtica al Segle XX*. Documents Balear (Palma de Mallorca, 2012)
- *Informe sobre transparència, accés a la informació pública i bon govern*. Síndic de greuges. 2017 [Disponible a aquest enllaç](#)
- Ley Orgánica 2/2010, de 3 de marzo, de salud sexual y reproductiva y de la interrupción voluntaria del embarazo [Disponible a aquest enllaç](#)
- Nash, Mary. *Dones en transició. De la resistència a la legitimitat feminista: les dones en la Barcelona de la transició*. Ajuntament de Barcelona. Barcelona. 2007

Govern de la ciutat i participació.

Avancem en la coproducció de polítiques públiques

La participació de les dones i de les entitats de dones i feministes és un element fonamental en la construcció d'una societat més democràtica, però la millora i l'efectivitat d'aquesta participació no serà possible mentre no es diversifiqui i amplii el concepte de ciutadania, concepte que s'ha de basar, fonamentalment, en la interacció constant de ciutadanes i ciutadans amb els poders públics, tot facilitant i assegurant els valors de llibertat i igualtat.

El pes de les institucions de vegades ha frenat, o fins i tot ha impedit la participació i, en el cas de les dones, els impediments per fer efectiva una veritable participació han tingut una dimensió específica, atesos els components discriminatoris i sexistes dels mecanismes de representació i participació tradicionals.

És en aquest context i a partir d'aquestes premisses que l'Ajuntament de Barcelona, en aquest nou mandat municipal, ha volgut situar i redefinir el concepte de participació com un dels principals eixos estratègics de la seva acció política. Els consells de participació constitueixen un dels mecanismes per vehicular la participació ciutadana.

L'Ajuntament de Barcelona va crear, l'octubre del 2015 una taula de treball contra la feminització de la pobresa, amb associacions, grups, fundacions, ONG's, sindicats i institucions, i representants dels grups municipals i del govern de l'Ajuntament de Barcelona.

L'any 1994 es crea el Consell de les Dones de Barcelona (CDB). Al llarg del temps, aquest organisme va convertir-se en una eina més centrada en la transmissió d'informació per part de l'Ajuntament que en una estructura participativa, la qual cosa va implicar que s'anés buidant de contingut i que la presència de dones i entitats de dones anés minvant progressivament.

En els darrers dos anys, l'objectiu ha estat convertir-lo en una estructura veritablement participativa i que representi la diversitat de les dones, dels grups i entitats que conformen el mapa associatiu de la nostra ciutat. No obstant aquests canvis, el CDB té encara pendent la incorporació de dones d'entitats mixtes, incrementar la presència de grups de migrades, i aconseguir implementar noves estratègies participatives amb capacitat d'engrescar les assemblees de joves feministes i de caràcter menys formal. Del nou CDB és remarcable la constitució de 4 grups de treball, creats i coordinats per les pròpies membres del Consell, amb un funcionament més horitzontal (Abordatge de les violències masclistes, Transversalitat de gènere, Territorialitat i Interseccionalitat CDB–Consell Municipal de LGTBI).

En definitiva, avui comptem amb un CDB més dinàmic, amb una major incidència política i amb capacitat per abordar les demandes de les seves membres. Però alhora, hi ha importants reptes damunt la taula: diversificar la participació, assolir més autonomia i incidència, i innovar en noves fórmules menys formals de participació. ■

Mercè Fernández Gesalí,
secretària del Consell de Dones de Barcelona

Cultura política, cultura feminista

La participació de les dones en tots els àmbits de la societat segueix sent avui una assignatura pendent. Ho és en l'àmbit de la participació política, des dels càrrecs electes, fins el teixit associatiu, la incidència política (...).

La disposició de temps per dedicar a la participació, el que anomenem temps social, marcada segons els rols de gènere de les dones i els homes, fa que les dones tendim a disposar-ne menys. La doble presència en l'àmbit familiar i laboral fa que això succeeixi; menys temps personal i per tant menys opcions per participar de la vida social, sigui al nivell que sigui.

L'Enquesta Social Europea diu que els homes són majoria en la participació en partits polítics, sindicats, associacions, contactes polítics i manifestacions. La construcció social del gènere atorga la presència dels homes en l'espai públic i el de les dones en el privat, i aquí es compleix com sempre la norma; i ens demostra que les dones només participen en major percentatge que els homes en aquelles accions que són de caràcter individual o privat i que no impliquen obligació de presència horària: les peticions de firmes, dur insígnies o enganxines i boicots a productes alimentaris.

Amb aquesta reduïda fotografia de la participació política de les dones vull demostrar la importància de la presència de les dones en tots els àmbits de participació política, perquè ser-hi vol dir opinar i perquè ser-hi vol dir marcar els temes importants i que els temes que afecten específicament les dones siguin prioritaris en l'agenda política.

Un exemple ha estatenguany que hem commemorat els 40 anys de feminismes al Baix Llobregat. Gràcies a totes les dones que van estar reivindicant els nostres drets, van poder posar sobre la taula temes que eren impensables en aquell moment com a prioritaris; com la planificació familiar, el divorci, els espais segurs (...).

Cal que les dones hi siguem, però per ser-hi cal treballar per eliminar totes les barreres que ens impedeixen ser visibles en l'àmbit públic, i romandre-hi. La política és necessària, és la recerca del bé col·lectiu i en això hi hem d'estar totes i tots implicats. Cal cultura política per participar de les decisions col·lectives però sobretot cal cultura feminista per superar totes les barreres del masclisme imperant. ■

Lluïsa Moret i Sabidó
Alcaldeessa de Sant Boi de Llobregat

Feminismes en plural: com treballar-ho des de les entitats

Des del 1992, la Regidoria de Polítiques de Gènere organitza anualment una campanya d'activitats, junt amb la Comissió 8 de març, formada per les associacions de dones, els grups municipals i els sindicats de la ciutat. El lema i eix conductor d'enguany va ser: "(De)construint mirades. Feminismes en plural".

El feminisme és un moviment social, cultural i polític que vol trencar amb models masclistes i patriarcals que continuen arrelats en la nostra societat i provoquen situacions constants de desigualtat i violència vers les dones. Per eradicar aquestes conductes cal treballar des de i amb tots els àmbits i construir noves mirades igualitàries.

Des de l'Ajuntament fem especial èmfasi en la construcció d'aquestes noves realitats, tot posant l'enfocament en la ciutadania. Cal continuar realitzant campanyes de prevenció i sensibilització per a joves, gent gran, persones amb capacitats diverses, dones immigrades, teixit empresarial, social, cultural i de lleure. Aquesta construcció ha d'incorporar la diversitat de realitats per assolir una igualtat de gènere real. Per a això, cal visibilitzar i

posar en valor la pluralitat de feminismes que coexisteixen a la nostra ciutat.

Enguany, en el context de la campanya, una de les activitats organitzada per la Regidoria i el Col·lectiu i+, va ser una jornada de treball i reflexió adreçada als grups de dones i a les entitats generalistes terrassenques per plantejar dinàmiques de treball conjunt que els permetin incorporar la mirada feminista i la de la diversitat en els seus projectes i accions.

La jornada *Feminismes en plural: com treballar-ho des de les entitats* pretenia veure com incorporar -de manera dinàmica- la perspectiva de gènere, és a dir, les diferents necessitats de dones i homes, al marge de la seva identitat, i la mirada de la diversitat en tots els programes i activitats. Hi assistiren una cinquantena de persones en representació de 26 entitats i col·lectius d'àmbits ben diferents, com el de joventut, lleure, atenció a les drogodependències, salut mental, capacitats diverses, vídues, LGTB, etc. Totes elles van participar activament en les següents activitats:

- Xerrada: Qui té por del feminisme?
- Espai de debat i participació: Com incorporem el feminisme i la diversitat en les nostres entitats?

L'experiència no va poder ser més enriquidora i gratificant. Vàrem rebre una devolució molt positiva per part de tothom. Això ens encoratja a continuar lluitant per aconseguir una igualtat veritable i real per a totes les persones. ■

Lluïsa Melgares i Aguirre

Tinenta d'Alcalde de l'Àrea de Drets Socials i Serveis a les Persones.
Regidora de Polítiques de Gènere de l'Ajuntament de Terrassa

El protagonisme de les dones als moviments veïnals

La Fundació Utopia Joan N. García-Nieto d'Estudis Socials del Baix Llobregat i el Centre d'Informació i Recursos per a les Dones de l'Ajuntament de Cornellà van organitzar el passat mes d'abril el Fòrum María Carmen García-Nieto Dona, igualtat i treball, amb el diàleg *Vocalies i grups de dones: el feminisme als barris durant la transició*. Eva Fernández, antropòloga i activista feminista i veïnal, i Pura Velarde, presidenta de la Federació d'Associacions de Veïns de Cornellà, van participar-hi amb les seves aportacions teòriques i d'experiència viscuda.

L'objectiu d'aquesta activitat era donar a conèixer tot el protagonisme i les accions dutes a terme per les dones en els moviments veïnals de finals del franquisme i primers anys de la Transició democràtica.

Era una època de grans lluites i reivindicacions d'uns serveis i equipaments bàsics per a la ciutadania, dels quals gaudim avui plenament. En aquestes lluites les dones hi van desenvolupar

molta activitat malgrat que de vegades el relat històric no els fa prou justícia. Tant en les accions com en els grups i vocalies de dones es tractava de feminisme i es compartien els problemes i les vivències personals amb molta naturalitat.

Com diu Eva Fernández, en el seu treball *Una revolució silenciosa: Memorias de activismo feminista y vecinal, de la Transición al 15M en Barcelona y su cinturón industrial*, el moviment feminista amb l'eslògan "lo personal es político" va trencar la dicotomia entre l'espai públic i el privat. Això va permetre introduir a l'agenda de la Transició política lleis que tenien a veure amb els drets per a les dones i que es van traduir en millores en la qualitat de vida de les persones, com el dret al propi cos, al control de la procreació i el dret, encara que limitat, a l'avortament.

Aquest èmfasi en fer dels temes personals una qüestió política va permetre visibilitzar la desigualtat de gènere present en la divisió sexual del treball, en les vivències de la sexualitat, en l'ús dels espais o en les diverses formes de violència exercides contra les dones. Aquestes lluites han obert camí a les generacions futures i ens han donat una lliçó d'activisme social i defensa dels drets col·lectius. ■

Rocío García Pérez

Tinenta d'Alcalde de l'Àrea de Cultura i Igualtat
Ajuntament de Cornellà de Llobregat

Dues instantànies del Fòrum-diàleg: Rocío García Pérez, de l'Ajuntament de Cornellà, va donar pas a Pura Velarde i Eva Fernández, ponents.

Diverses èpoques, mateixos objectius: 25 anys d'ADPC

Després de deu anys de presidència de l'ADPC, **Montserrat Minobis** va deixar-la per ser la primera degana del Col·legi de Periodistes de Catalunya. La presència de l'ADPC va possibilitar que pogués presentar-se a les eleccions, afirma Minobis, que també subratlla la importància dels Premis Liri i Card, i sobretot el de "reconeixement a la trajectòria periodística d'altres companyes mai reconeguda per ningú".

Elvira Altés va prendre el relleu en la presidència l'any 2001. Sòcia fundadora de l'ADPC i membre de la Junta Directiva com a vocal, secretària i vicepresidenta durant la primera dècada, va participar de tota la feina feta en aquells anys. Destaca el lideratge del projecte de Dones periodistes a Internet i la direcció de la revista *Dones* en tota la seva etapa de mitjà trimestral (fins el 2009). Ella va proposar i impulsar -partint de la seva activitat com a periodista i feminista-, "un mitjà que lligava la presència femenina en els espais professionals i el periodisme amb perspectiva de gènere", explica, objectius que defensa l'entitat.

Montserrat Puig s'estrenà com a presidenta el 2003 i va ser-ho durant set anys. La recerca sobre el tractament de la violència masclista en els mitjans de comunicació va iniciar-se llavors i es continua fent. "Després d'onze anys de

recerques publicades, s'ha notat una petita millora en la redacció de les notícies sobre violència de gènere als diaris generalistes", assegura. Va realitzar-se i publicar-se la recerca *Dones i homes* als governs locals catalans, i es va actualitzar el mitjà propi de l'ADPC, la revista *Dones*, de la qual van néixer *Dones Dossier* i *Donesdigital*.

L'any 2009 es va dur a terme la campanya per treure els anuncis de contactes als mitjans, que va liderar **Karme Freixa**, presidenta de l'entitat a partir del juny de 2010. Aquell any es va transmetre

per primer cop en *streaming* la festa anual, i el 2011 va impulsar i convocar el I Premi de Periodisme no Sexista per a estudiants de Ciències de la Comunicació en el marc dels Premis de Comunicació no Sexista.

Carolina Barber va assumir la presidència de l'ADPC el 2012, quan es van celebrar els 20 anys de l'associació. Es va iniciar l'anàlisi del tractament als mitjans de comunicació del tràfic d'éssers humans amb finalitat d'explotació sexual i de la prostitució, que continua actiu; també es van començar a impartir els Tallers de periodisme crític i social. A l'ADPC va veure que en la professió "cal fer realitat que les dones ostentem les responsabilitats d'una altra manera en comparació als nostres companys masculins". Va intervenir al Parlament en el moment que s'estava elaborant a Catalunya la llei de l'audiovisual.

Mavi Carrasco presideix l'entitat des del 2016, quan l'ADPC va homenatjar els 45 anys de vida i 25 de llegat de Montserrat Roig. L'actual presidenta destaca "la capacitat de feina, la il·lusió de les companyes i el temps que dediquen per tirar endavant projectes malgrat les dificultats dels temps que corren". Subratlla la posada en comú de l'experiència de les dones més veteranes i les ganes d'aprendre de les més joves.

"VULL
UNA FAMÍLIA
D'ACOLLIDA
QUE EM FACI
ABRACADES
D'ÓS"

Sara, 5 anys

TU POTS SER LA FAMÍLIA
QUE ESTÀ ESPERANT

Aquesta és la família que espera
trobar la **Sara**, un dels **100 infants**
d'entre 0 i 6 anys que ara mateix
necessiten ser acollits a Catalunya.

ENTRE TOTS, FEM GRAN L'ACOLLIMENT

Informa-te'n a acolliment.gencat.cat

**Generalitat
de Catalunya**

ADPC, 25 anys d'activisme en comunicació

De vegades la vida tanca una porta, però obre una finestra. Això és el que va passar quan en les primeres eleccions al Col·legi de Periodistes de Catalunya (CPC) l'any 1991, la candidatura encapçalada per Montserrat Minobis no va guanyar però va sumar forces per impulsar la creació de l'Associació de Dones Periodistes de Catalunya, que enguany compleix 25 anys. Fem memòria sobre la història de l'entitat, en especial, de les primeres passes

Per **Alicia Oliver**

Montserrat Minobis hauria d'esperar fins el 2002 per ser la primera degana del CPC. Amb l'eslògan *Humor, amor i alegria. Feina ben feta per un Col·legi de tots!*, la seva candidatura, que tancava l'escriptora i periodista, Montserrat Roig, el 1991 va treure un 42% dels vots i, malgrat que va guanyar a les demarcacions de Girona i Lleida, no va aconseguir arribar al deganat. "Els vots obtinguts ens van impulsar a crear l'Associació de Dones Periodistes de Catalunya, l'ADPC, amb l'ànim de convertir-nos en una veu alta i sorollosa que ens permetés incidir en la presència de les dones en els mitjans de comunicació i alhora servir de plataforma per projectar-nos de cara a la professió a través d'estudis i publicacions", explica Minobis, primera presidenta de l'ADPC.

II Congrés de Periodistes

En el marc del II Congrés de Periodistes (octubre de 1992), va fer-se la presentació oficial de l'ADPC, davant d'una sala plena i amb una ponència sobre la situació socio-professional de les dones periodistes. Com apunta Joana Gallego, una de les ponents, "el CPC feia una enquesta entre els col·legiats on incloïa algunes preguntes sobre discriminació de les dones a la professió. Juntament amb Olga del Río vam decidir aprofundir en la situació que vivien les dones periodistes. El resultat va ser un llibre pioner en l'estudi de la situació socio-professional de les periodistes, *El sostre de vidre* (1993), expressió que en aquell moment no era tan usual com avui, però que des de llavors es va convertir en un terme molt popular".

Julia López recorda: "La primera activitat col·lectiva que vam decidir dur a terme va ser la nostra festa anual i el lliurament dels guardons *El Liri* i *El Card*, que concedíem a col·legues periodistes i a mitjans que s'haguessin distingit a favor o en contra de les dones. Posteriorment també es concediria *La Rosa del Desert*, per distingir les companyes per la seva trajectòria professional". Actualment l'ADPC continua celebrant la seva festa anual i lliura els *Premis de Comunicació no sexista*.

Cap a Beijing

L'Associació va participar activament en la creació del Lobby de Dones de Barcelona (després seria de Catalunya). En els dos primers anys de vida del Lobby, la secretaria de

Futlletons d'activitats de la primera dècada de l'ADPC: d'esquerra a dreta: Dibuix de Forges amb motiu del 10è aniversari (2002); jornades sobre periodisme (2003); dibuix de Nuria Pompeia per la segona festa (1994); Santa Tecla (2004); jornades sobre la construcció dels estereotips de gènere als mitjans de comunicació (2001)

l'ADPC va assumir també la feina d'aquest espai informal, que va aplegar més de 300 dones a títol individual o com a representants de diferents col·lectius professionals i feministes. Va ser una gran experiència, una aventura vital per a moltes de les participants que va culminar amb els preparatius i l'assistència a la IV Conferència de Dones de l'ONU a Beijing, al setembre de 1995.

Com diu Mª José Ruiz, "Beijing va suposar la trobada amb dones d'altres continents amb projectes diferents, amb centenars d'experiències diferents. Semblava que ja s'havia aconseguit *veure el món amb ulls de dona* [era l'eslògan d'aquell esdeveniment], després vam adonar-nos que encara faltava molt".

Un mar d'idees

Plenes d'energia per totes les experiències viscudes i conegudes, primer a nivell europeu -gràcies a la llavors Direcció General d'Informació i Cultura de la Comissió Europea- i després a Beijing, des de la Xarxa Europea de Dones Periodistes (el braç europeista de l'ADPC) van organitzar-se les jornades *Les periodistes, la Mediterrània i el futur*, tot aprofitant que es feia la cimera de la Mediterrània a Barcelona. Aquesta trobada va significar poder compartir i conèixer les diferents realitats que vivien les col·legues mediterrànies, però a més, va ser important perquè, gràcies a la insistència de Julia López, van provar-se allò que era tant nou llavors: les "noves tecnologies". Durant els tres dies que va durar la trobada, l'ADPC va estar connectada a Internet i va mostrar al ciberespai (que aleshores era molt limitat) les jornades.

Des dels inicis de l'associació, va editar-se un *Full informatiu* en el qual es parlava de la professió periodística. A partir del número 17 es va passar a un altre format, el de la revista *Dones*: "El mitjà tenia com a objectiu fer visibles les dones en els espais professionals, tot aportant una visió dels assoliments i les dificultats que es trobaven en els diferents camps d'activitat. També es tractaven altres qüestions actuals sempre aplicant un periodisme amb perspectiva de gènere", explica Elvira Altès, coordinadora de la revista fins el número 37. Els formats van tornar a revisar-se entre el 2009 i el 2010, i fins a l'actualitat, l'ADPC publica *Donesdigital online* i el *Dossier Dones*.

Número 1 de la revista DONES, 2001

Celebrant Santa Tecla

L'ADPC va continuar sent pionera -amb pocs recursos, la qual cosa té el doble de mèrit-; després de ser la primera associació de dones periodistes a l'estat espanyol i el primer col·lectiu de periodistes a capbussar-se a Internet, va ser també la primera en fer formació en TICS, gràcies a un projecte europeu aprovat el 1996. Així va néixer *Dones Periodistes a Internet*.

El ciberespai també és cosa nostra, es reclamava. I durant uns anys, al voltant del 23 de setembre, diada de Santa Tecla (patrona de les cibernetes com la van batejar), l'ADPC organitzava *Internet en femení*, una jornada de portes obertes per conèixer o aprofundir en els coneixements sobre Internet, adreçada a totes les dones de la ciutat.

Era l'inici del que llavors s'anomenaven "les autopistes de la informació" i l'ADPC hi va entrar amb força: moltes de les associades (llavors unes 200) van aprendre a submergir-se en un mar digital on la bretxa de gènere just s'iniciava. Per això van fer-se cursos bàsics de formació per aprendre a navegar, conèixer la xarxa i gestionar el correu electrònic, i altres, més avançats, per fer pàgines web.

On som ara?

En el quart de segle de vida de l'ADPC s'han anat divisant i assolint objectius, com ara el de promoure que més dones

Futlletons d'unes de les activitats més recents de l'ADPC: el Premi Margarita Rivière, enguany celebra la 3a edició; els Tallers de periodisme, la cinquena

fossin fonts de les informacions als mitjans. Com que els companys periodistes deien que no coneixien dones per a utilitzar com a fonts, l'ADPC va elaborar el Cercador d'Expertes el 2006, per encàrrec de l'Institut Català de les Dones. Cristina Baulies recorda: "L'ADPC va ser l'entitat escollida per executar el desenvolupament de la recerca, la selecció i el manteniment dels perfils durant els primers anys de funcionament d'aquesta eina". Cal recordar també que membres de l'ADPC van crear l'agència de notícies amb perspectiva de gènere *La Independent*, vinculada a la Xarxa Internacional de Periodistes amb Visió de Gènere.

S'han impulsat campanyes diverses, com aquella del 2009 per a la supressió dels anuncis de contactes als mitjans; s'ha denunciat la manca de dones en els llocs de decisió, la utilització del llenguatge masculista als mitjans, les desigualtats, la violència masculista. En aquest sentit s'ha analitzat el tractament de la violència masculista i de la prostitució als mitjans de comunicació a través de recerques continuades i rigoroses. També s'han organitzat jornades per debatre temes d'actualitat; s'ha creat el Premi Margarita Rivière al rigor periodístic amb visió de gènere (des de l'any 2015); s'ha liderat l'homenatge als 25 anys de llegat i 45 de vida de l'escriptora i periodista Montserrat Roig.

Molts reptes continuen pendents, per descomptat. "Ja fa vint-i-cinc anys i encara hi som, som les mateixes amb uns anys més però amb les ulleres liles posades, al costat d'un munt de periodistes més joves que s'hi han afegit.

Som-hi que encara resta molt per fer!", anima Núria Cornet.

Alícia Oliver va ser secretària tècnica 1992-1994. Totes les companyes mencionades van ser membres de la primera junta de l'ADPC.

Publicacions de l'ADPC:

- Gallego, J.; Del Río, O. *El sostre de vidre. Situació socio-professional de les dones periodistes de Catalunya*. 1995
- Bach, M. (coord.) *Les periodistes, la mediterrània i el futur* (Recull de ponències). 1996
- Gallego, J. (coord.). *Gènere i informació*. Vol. I *Una radiografia d'una absència*. Ibáñez, M.E.; Lacosta, M. Vol. II *Informació esportiva: només per a ells*. 1998
- Altés, E.; Bach, M.; Gallego, J.; Plujà, M. i Puig, M. *El sexe de la notícia. Recomanacions sobre el gènere i la informació i recomanacions d'estil*. 1999
- Corcoy, M.; Puig, M. *Reflexions en femení. Les dones a la política*. Quaderns de la Diputació de Barcelona. 2005
- Corcoy, M. i Gómez, P. L., (coord.); Barber, C.; Puig, M. i Riera, E. *Les dones en els governs locals catalans*. 2005

Darrers articles i comunicacions (2007-2015)

- Primer premi a la Investigació del Centro Eurolatinoamericano "Mujeres y Ciudad" edició 2007: Corcoy, M.; Gómez, P. L. *Impacto de las medidas de paridad en los gobiernos locales. Estudio comparado entre Catalunya y Buenos Aires*
- Comunicació presentada al I Congreso Internacional de Comunicación y Género celebrat a Sevilla el mes de març 2012, per part de Carrasco, M., i Corcoy, M. *El tratamiento de la violencia machista en los medios de comunicación de ámbito catalán*, elaborada a partir dels resultats de la recerca
- Article a la revista científica editada per la Universitat de Santiago de Compostela, *RICD*: Carrasco, M.; Corcoy, M.; Puig, M. "El tratamiento de la violencia machista en la prensa de información general catalana. Estudio de dos casos mediáticos y su repercusión en la prensa local 2015"

Darreres recerques (2008-2016)

- *Les periodistes al franquisme i la transició (1966-1982)*. Carrasco, M. (Coord.)
- *Impacte de les recomanacions sobre el tractament de la violència de gènere als mitjans de comunicació, investigació que es fa anualment des de l'any 2006*. Equip actual: Carrasco, M.; Corcoy, M.; Guiu, C. i Puig, M.
- *El feminisme al PSUC, els anys setanta i vuitanta del segle XX*. Equip integrat per: Calvet, M. D.; Tremosa, L.; Comas, C.; Corcoy, M.; Estruch, M.; González, A.; Macià, P. i Petit, M., i amb la col·laboració de la historiadora Nadia Varo
- *Periodistes en temps difícils*. Elaborada per: Carrasco, M.; Corcoy, M.; Puig, M.
- Informe: *Tenen veu les dones al periodisme d'opinió?* ADPC i Observatori Cultural de Gènere. Corcoy, M.; Barber, L. i Cabré, M.A. 2013
- *Dones i homes als governs locals 2003-2015*, recerca elaborada amb el suport de la Generalitat de Catalunya, i Diputació de Barcelona. Equip format per: Corcoy, M.; Barber, L.; Ezpeleta, T.; Montañez, X.; Alacid, J. i Florés, B.
- *Anàlisi sobre el tractament de la prostitució i el tràfic d'essers humans amb finalitat d'explotació sexual als mitjans de comunicació*. Equip: Carrasco, M.; Corcoy, M.; Guiu, C. i Puig, M. 2015, 2016

Nova guia de serveis i ajudes a les persones

L'Ajuntament de Barcelona posa a la teva disposició un conjunt de recursos **que et seran de gran ajuda**

Conté informació de serveis, ajuts i subvencions a l'abast de tota la ciutadania

La pots trobar impresa a diferents equipaments municipals i al web:

barcelona.cat/guiadeserveis

Ajuntament de
Barcelona

ALTAVEUS de

Els mitjans alternatius publiquen idees i activitats dels moviments socials, però no només; també tenen el repte de presentar la realitat que els poders amaguen, amb rigor i sense tendenciositat. Alguns mitjans van desaparèixer, en molts casos per dificultats de finançament; la major part dels que han continuat, han ampliat la seva presència del paper a internet i d'aquí a les xarxes socials. N'hi ha, també, que s'han fusionat per créixer

Dones en Lluita

Durant tres anys va ser el butlletí portaveu de la Coordinadora Feminista de Barcelona. El 1981 es va crear la revista mensual cooperativa per guanyar difusió i vinculació amb el moviment feminista i amb les dones. Demanava la participació de grups i organitzacions per publicar.

Vindicación Feminista

Aposta editorial pel pensament crític, des d'una perspectiva de gènere i feminista i al discurs oficial de la Transició.

Amb 29 números publicats (1976-1979), va tancar per manca de finançament i perquè no va aconseguir crear comunitat que unís totes les activistes. Associacions, sindicats i partits polítics van posar-li entrebanca, també.

Donesdigital i Dones Dossier

L'ADPC edità, des dels seus inicis, una publicació sobre la professió; el 2001 s'edita en un nou format i periodicitat trimestral sota el nom de Dones. El 2009 es transforma en el monogràfic Donesdossier i neix el mitjà digital DonesDigital.

Es financen amb publicitat, subvencions, acord amb institucions, ingressos propis i subscripcions.

Pikara Magazine

Fundada el 2010 per l'associació sense ànim de lucre EME Komunikazioa, de Bizkaia; periodisme "de qualitat, amb perspectiva de gènere, protagonitzat per persones i històries que rara vegada apareixen als mitjans". Revista digital i anuari en paper.

Crític

Mitjà de comunicació especialitzat en periodisme d'investigació, impulsat per una cooperativa de periodistes nascuda el 2014 i que es finança mitjançant les subscripcions. Online, edita també una revista monogràfica en paper un cop l'any.

La Jornada

Diari cooperatiu que neix aquest 2017. Amb versió impresa i digital, defensa la publicitat pública i privada però sota els límits d'un codi ètic.

Revista Mirall

Projecte de periodisme politicocultural, fundat el 2013. Té un apartat de feminismes; vol ser també plataforma per a artistes emergents.

Xarxa de Biblioteques Socials (XBS)

Formada per vint-i-una biblioteques, arxius i centres de documentació de Catalunya i el País Valencià vinculades a moviments socials i amb funcionament autogestionat.

Illacrua, revista alternativa dels Països Catalans

Va ser editada per l'Associació Cultural amb el mateix nom des del 1992. El 2010 es va fusionar amb el setmanari La Directa.

La Directa

Nascut el 2006, s'edita quinzenalment des del 2014. Imprès i digital; finançat quasi exclusivament per les subscripcions i amb col·laboracions voluntàries; s'ha anat professionalitzant. Des del 2016 és cooperativa de consum i usuàries.

La Burxa

Publicació mensual del barri de Sants de Barcelona des del 1998, autogestionada, en paper; s'organitza de manera assembleària, amb finançament majoritari de l'Assemblea de Barri de Sants.

la HISTÒRIA

Opcions

Revista especialitzada en consum conscient, en marxa des del 2002; de la cooperativa Opcions de Consum responsable. La seva font de finançament principal són les subscripcions.

Enciclopèdic

Revista de l'Ateneu Enciclopèdic Popular, fundat el 1902, clausurat pel franquisme el 1939 i legalitzat el 1980; arxiu biblioteca especialitzada en el moviment obrer.

Info Usurpa

Butlletí setmanal de contrainformació des del 1996. Finançat de manera autogestionada i distribuït gratuïtament.

El pèsol negre

Publicació llibertària de l'Alt Llobregat i Cardener, que des del 2014 conflueix amb el *BLlibertari*, portal web amb informació del Bages i del Berguedà.

Masala

Creat al 2000 per periodistes i participants en les primeres tancades per reclamar la regularització de persones immigrants. Des de Ciutat Vella de Barcelona, en 4 llengües; es finança amb anunciant de barri i col·laboracions voluntàries. El 2015 van fer una campanya de micromecenatge.

Diagonal

Setmanari que després de 284 números en gairebé 12 anys s'uneix el 2017 amb altres mitjans per crear *El Salto*, un projecte comunicatiu format per més diversos col·lectius.

Nexe, Quaderns d'Autogestió i Economia Cooperativa

Editada per la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya, està en marxa des del 1997.

Bicicleta

Acrònim de Boletín Informativo del Colectivo Internacionalista de Comunicaciones Libertarias y Ecológicas de Trabajadores Anarcosindicalistas. Va aparèixer el 1977 i va publicar-se fins el 1982; 47 números que van realitzar-se primer a Madrid, després a València i finalment a Barcelona, a càrrec de diversos col·lectius.

La Veu del Carrer

Coneguda popularment com *Carrer*, és una publicació bimestral que va néixer l'octubre de 1991 com a substitut del butlletí associatiu intern *FAVB informa* per anar més enllà de les revistes veïnals i ser d'àmbit ciutadà. Feta des dels barris -col·laboració entre sectors associatius, professionals i intel·lectuals amb inquietuds crítiques sobre Barcelona-, permet treballar els temes de forma periodística i amb perspectiva ciutadana. Continua sortint en paper, a més de tenir el web.

Algunes revistes i butlletins electrònics sobre moviments actuals i alterglobalització

<http://www.rebellion.org>

<http://www.nodo50.org>

<http://www.observatorioglobal.com.ar>

<http://www.debtwatch.org>

<http://www.indymedia.org>

<http://www.globalmagazine.org>

<http://www.tvglobal.org>

<http://www.globalradio.org>

Molotov

Va ser una publicació mensual editada a Madrid entre el 2000 i desembre 2003. Enguany serà una de les que entrarà a formar part d'*El Salto*.

Moviments socials i mitjans de comunicació.

Poder i llibertat d'expressió

El periodisme que es fa des dels mitjans convencionals o *mainstream*, vinculats als interessos econòmics i polítics, està subjecte a l'agenda política i utilitza majoritàriament fonts institucionals; les rutines periodístiques deixen poc espai a veus procedents d'altres àmbits que, en canvi, sí el troben en els mitjans alternatius. El moviment contrainformatiu, divers i variable segons els moments històrics, defensa una altra manera d'informar, amb valors socials i perspectiva crítica del poder. Tanmateix hi ha el perill de la demagògia activista, i la necessitat de fer sostenible la gestió per mantenir-se independents

Per **Laia Serra Valls**

Els moviments socials han guanyat presència als mitjans de comunicació *mainstream* o generalistes; poc a poc es troben espais on es convida a participar a persones vinculades als moviments socials, i així es “trenca la bombolla relacional” en què viuen els i les periodistes, que es plantegen nous temes i enfocaments. Ho afirma Montse Santolino, responsable de comunicació de Lafede.cat -federació catalana d'organitzacions per la justícia global-, que també alerta que l'ecosistema mediàtic continua sent el mateix: concessions a l'espectacle; simplificació dels discursos; formats que no permeten temps ni espai per a l'aprofundiment ni la confrontació seriosa d'alternatives. Es fan tertúlies -més que debats- “que només permeten contrarestar arguments o mostrar que existeixes, obrir esquerdes”, assegura Santolino.

Posar cara als problemes és important per generar empatia, reconeix Santolino, el problema és la forma com s'expliquen les històries. En la tele escombraria es triva-

litzen, “es banalitza tot, amb narratives molt binàries, d'èxit o fracàs individual”. Tot i així subratlla canvis: “Moviments com la PAH, Fundació Arrels o les Kellys han demostrat que es poden presentar i representar com a persones apoderades i amb capacitat d'ensortir-se'n si hi ha suport i organització”.

Espai per als moviments socials?

Els moviments lluiten per ser als grans mitjans, malgrat que on tenen més possibilitats de presentar-se i explicar-se com realment són és en els mitjans alternatius o comunitaris. “Acostumen a tenir formats menys rígids i permeten molt més l'aprofundiment en els temes i les causes dels conflictes”, diu Santolino. La periodista Mercedes Arancibia, que va dirigir el diari cooperatiu *Liberación*, al 1985, i havia col·laborat a BICICLETA -publicació llibertària de finals dels 70 i 80-, afirma: “Els moviments socials no es refien massa dels mitjans institucionals, tot i que procuren

Posar cara als problemes és important per generar empatia, reconeix Montse Santolino, el problema és la forma com s'expliquen les històries

aprofitar-los tot el possible, i fan bé, mentre no els robin l'ànima”.

Un part important dels mitjans alternatius va crear-se arran del naixement dels mitjans locals, que als últims anys 70, primers 80 a Catalunya i Barcelona sorgien fruit de les inquietuds veïnals, “de la gent al territori per qui recuperar la llibertat d'expressió tenia a veure amb el contacte directe”, explica Carme Mayugo, que va treballar de periodista i milita des de fa molts anys en projectes de comunicació alternativa. En aquells nous mitjans alternatius dels darrers 80, inicis dels 90, recorda Mayugo, conflueixen persones de moviments socials i les primeres que s'havien professionalitzat a la facultat; el periodisme es concebia com un “donar espai per fer aflorar, donar veu i representar el substrat de conflictes que hi ha en tota societat”.

Doble cara de la professionalització

El vincle entre periodistes i gent dels moviments socials es va trencar a la Barcelona de la meitat dels 90, explica Mayugo: “Se'ns va convèncer, als i a les professionals de nova factura, que havíem de procurar convertir aquests mitjans locals no en espais de voluntarisme, mediació i participació, sinó en mitjans professionalitzats; que eren els nous llocs de treball per a totes nosaltres”. Així, els i les periodistes van anar caient dels espais més militants i experimentals (com *Illacrua* o *ContrabandaFM*) i van buscar feina als nous mitjans locals institucionalitzats, on havien de treballar amb la lògica iniciada a principis de dècada, “desconnectada de moviments socials de base, del territori, dels barris, en una ciutat com Barcelona, o un país

com Catalunya, molt riques en això”, recorda Mayugo, que parla del que va ser “una professionalització acrítica (...) que ens portava a fer entendre el periodisme de forma servilista a determinats poders”.

Santolino distingeix entre la professionalitat -en resum, treballar amb criteris periodístics- i el professionalisme, que “en el món de la informació i la comunicació capitalistes té molt de jerarquització, de quotes i espais de poder, de criteri i treball individual, d'aprenentatge de lògiques antidemocràtiques”.

Els grans mitjans, guiats per les normes del mercat i economicistes, han deixat de fer periodisme d'investigació i qüestionar els poders; són els mitjans dels moviments contraculturals els que estan sent capaços d'inserir nous temes a l'agenda, d'investigar i denunciar abusos. Un clar exemple d'això va ser *Ciutat Morta*, treball que va dur a terme un periodista de *La Directa*; o ho és la revista *Carrer*, de la Federació d'Associacions Veïnals de Barcelona (FAVB), que des de fa 25 anys introdueix a l'agenda local la veu de les associacions, independent de l'administració.

Un altre periodisme és possible; múltiples vies del periodisme actual

La contrainformació està trobant el seu espai, afirma Mayugo; el periodisme, assegura, ha de “superar les rutines i tarannàs que qüestionen molt poc les manques en la preservació de la independència dels i les periodistes i recuperar el seu vincle amb la societat”. Segons Arancibia “evidentment la professionalització dels mitjans alternatius perjudica la seva relació amb els moviments socials; té les

El finançament d'aquest diari cooperatiu és a partir de les persones sòcies, però la independència de la redacció és fonamental i garantida.

Darrera portada del diari *Liberación*, que va dirigir Mercedes Arancibia. Va ser el primer d'àmbit nacional dirigit per una dona; va néixer amb voluntat d'omplir un espai informatiu i polític d'esquerra al marge del sistema establert en la Transició. De les causes del seu tancament prematur hi ha divergència entre opinions que assenyalen les traves que hi van posar els poders i les que apunten la gestió equivocada.

Els mitjans dels moviments contraculturals són els que estan sent capaços d'inserir nous temes a l'agenda, d'investigar i denunciar abusos

seves servituds, començant per la publicitat". La gestió, la propietat, el condicionament de la independència és el pal de paller.

Al 2005 es va crear *La Tele*, amb "voluntat de mitjà movimentista, lliure i comunitari, en el qual els moviments assumissin part de la tasca informativa", explica Mayugo. Va ser un moment clau de presa de la responsabilitat comunicativa per part de moviments socials coordinats. En els deu anys que han passat i amb l'Assemblea de la Comunicació Social-Okupem les ones activa des del 2003-, el panorama mediàtic ha vist néixer i consolidar-se, en ocasions- mitjans que continuen volent oferir un periodisme que parli de la realitat que viu la població i dir allò que els poders no volen que es digui. Darrerament s'han aliat i coordinat diversos mitjans i col·lectius per sostenir-se: la històrica revista *Illacrua* el 2010 es va fusionar amb *La Directa*; *Diagonal*, des d'aquest 2017 amb molts d'altres mitjans d'informació alternativa -com la revista *Soberanía Alimentaria* o *Pikara Magazine*- en *El Salto*, a nivell nacional; o el *Pèsol Negre*, publicació llibertària del Berguedà des del 2000 i que ja va pel número 73, també s'alia amb altres projectes per donar cobertura digital.

Els mitjans cooperatius són una nova manera d'accedir al periodisme i també de fer front a la precarització. A més, han sorgit noves oportunitats professionals amb la hibridació dels perfils (que, s'ha donat, reconeix Santolino, a conseqüència de la precarització del mercat laboral): periodistes i activistes que es mouen en ambdós sectors, aporten noves experiències i coneixements en la pròpia pràctica de mitjans i moviments socials. Ara bé, segons Arancibia, en informació "cal comptar amb professionals, preferiblement que no siguin militants, perquè llavors poden ser molt honorats però no independents". Santolino també remarca que els mitjans alternatius no estan exempts del perill de sectarisme per manca de rigor o autocrítica. Contrastar dades i fonts, independència i desgovernamentització, no podem oblidar-ho, són els elements indispensables per fer bon periodisme.

Segons Santolino, "el que sol funcionar millor, en termes de transformació social i política, és la tensió permanent entre professionals i activistes, el conflicte constructiu que obliga a que totes les parts es qüestionin i es repensin constantment".

Pedro Gómez, antic secretari d'acció social i mitjans alternatius del Sindicat de Periodistes de Catalunya, considera que els mitjans comunitaris jugaran -ja comencen a fer-ho- un paper prioritari, i han d'agafar l'impuls professional i el protagonisme que estan cridats a tenir, mentre que els *mainstream* ocuparan un paper cada vegada menys rellevant en la informació -"continuaran per mantenir un estat d'opinió". L'objectiu del periodisme torna a ser, en aquest context, fer periodisme i no només fer negoci; la independència de l'informador torna a ser fonamental. Les moltíssimes possibilitats de gestió que s'estan obrint ho

han de permetre -comunitària, cooperativista, mixta, semi-pública, "hi ha molts models, la imaginació és fonamental". Aquesta tardor sortirà al mercat *La Jornada*, que es finançarà amb aportacions de "socis, entitats i col·lectius de base popular" segons la seva directora, Laia Altarriba. El Crític ja fa també anys que funciona amb una gestió cooperativa en la qual els socis col·laboradors tenen un 40% dels vots en l'assemblea general.

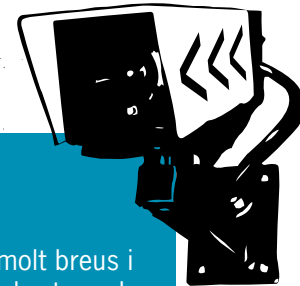
Reptes per als moviments socials

Les dues expertes en comunicació i activisme apunten la necessitat dels moviments socials de coordinar-se i articular-se; de fer xarxes i aliances reals, més agendes conjuntes i més interseccionalitat per poder planificar la incidència. "En aquest moment de canvis en els mitjans de comunicació, demanar més i millor periodisme, però implicant-nos en la seva reformulació i manteniment econòmic", afirma Santolino. "Els moviments i les noves organitzacions tenen més consciència comunicativa, més eines i menys dependència dels grans mitjans i, per tant, més possibilitat d'autorepresentar-se com vulguin", continua Santolino. Els moviments socials així, també poden respondre més fàcilment les informacions errònies o deficientes sobre ells.

Autorepresentació i lluita per aparèixer als mitjans ja no són opcions contradictòries, sinó dues vessants del mateix camí. ■

La revista *Illacrua* va publicar aquesta vinyeta on comparava els seus continguts en contraposició al que anomenava "premsa submissa" (2007).

Regulació: Protecció o control?

El tercer sector audiovisual -televisions i ràdios comunitàries- va començar a nombrar-se al nostre país el 2003 per reivindicar uns mitjans ni públics ni privats, sense interessos polítics ni econòmics, sinó com a resposta de les necessitats de la pròpia societat capaç d'organitzar-se. Carme Mayugo i Francisco López-Cantos van definir-los, estudiar-los i, davant l'elaboració de la Llei general de l'Audiovisual, el 2005, des de l'Assemblea per la Comunicació Social (ACS)-Okupem les ones, van defensar la distribució en tres terços de l'espai radioelèctric, a la qual també van donar suport, per exemple, el Sindicat de Periodistes de Catalunya (SPC). No es va produir i els mitjans comunitaris han romàs en l'al·legalitat. Segons Pedro Gómez, membre del Consell General del SPC, perquè no es compleixen les lleis generals de l'audiovisual espanyola i catalana, que contemplen la reserva de freqüències per a aquests mitjans.

La regulació que s'ha impulsat en àmbit català hauria tingut, en principi, l'objectiu de fer efectiva la posta en marxa d'aquests mitjans sense ànim de lucre i evitar la confusió entre activitats legals i il·legals. Al 2009 es va publicar un projecte de Decret a Catalunya, al qual l'ACS va fer esmenes i la tramitació del qual -recorda Mayugo- el govern va decidir unilateralment paraitzar per no haver-hi consens amb el sector de mitjans comunitaris. Segons Gómez, les limitacions, tant pressupostàries com tècniques, feia dels mitjans comunitaris "pràcticament joguines". La Coordinadora de Ràdios Lliures de Catalunya dels 80 es va reconstituir com a resposta davant el que es considerava una amenaça a la llibertat d'aquells mitjans.

La Direcció General de Mitjans de Comunicació torna aquest 2017 a impulsar una regulació específica. Al mes de juliol es va sotmetre a consulta pública una primera versió del projecte de Decret, però Mayugo, membre de l'ACS, assegura que no els ha arribat, i que "és molt greu el silenci administratiu que s'ha fet servir durant tot el procés,

amb dos períodes de consulta pública molt breus i poc publicitats i cap mena de trobada oberta amb el sector" (es refereix a una consulta feta al febrer d'aquest mateix 2017).

Només arrel de l'elaboració d'aquest reportatge, ha tingut Mayugo coneixement i accés a la proposta de decret i hi identifica esmenes que es van fer des de l'ACS el 2010, tot i que "les importants i polèmiques, molt desvirtuades o descafeïnades (o fins i tot ignorades)". Gómez no havia llegit tampoc el document, però explica que persones del seu entorn que sí l'han vist han comentat la limitació pressupostària i en les possibilitats de guany, limitació en la potencia d'emissió, molt de pes de la TDT i de les companyies de telecomunicacions.

El que sembla clar, hores d'ara, i en un inici de curs molt mogut, és que el sector de serveis de comunicació audiovisual de caràcter comunitari que ha participat en l'elaboració del decret, segons es diu a la proposta, no inclou tot el sector i encara manca diàleg i transparència real.

D'altra banda, Pedro Gómez afirmava que en realitat potser ja no té massa sentit regular per separat mitjans audiovisuals, paper o digital perquè "cada vegada es tracta més d'una diferència de gerent i no d'audiència", que navega entre un suport i un altre mentre s'informa.

Cartell de convocatòria per a la manifestació en defensa de les ràdios lliures el 1988.

recursos

- Mayugo, C., López-Cantos, F., *Hacia la Comunicación Social: El Tercer Sector Audiovisual*. 2004 [Disponible en aquest enllaç](#)
- López-Cantos F. Mayugo, C., *Un tercer sector audiovisual para la diversidad cultural* [Disponible en aquest enllaç](#)
- Fòrum d'entitats de persones usuàries de l'audiovisual.

El dret d'accés als mitjans de comunicació audiovisual. Consell de l'Audiovisual de Catalunya. 2012 [Disponible en aquest enllaç](#)

- 'El govern obre consulta sobre l'esborrany del decret per regular els mitjans comunitaris'. *Comunicació* 21. 17/07/2017 [Disponible a aquest enllaç](#)

Economia solidària i feminista: posar la vida en el centre de tot

Cooperatives i institucions treballen per visibilitzar el treball de les cures i reivindicar la corresponsabilitat entre els diversos actors. Es parla d'Airbnb o BlaBlaCar com a models econòmics col·laboratius quan aquestes plataformes no qüestionen el sistema capitalista

Per **Anaïs Barnolas**

L'economia solidària és “un conjunt d'iniciatives socioeconòmiques que posen a la persona en el centre i que busquen una transformació social de manera democràtica, tot promovent relacions de solidaritat i cooperació”, descriu la politòloga i membre de la Xarxa d'Economia Solidària (XES), Anna Fernández. Per tant, “és una pràctica econòmica i un moviment social”, afegeix. D'acord amb la *Llei d'economia Social (Ley 5/2011 del 29 de març)*, en formen part les cooperatives, les mutualitats, les fundacions i les associacions que duguin a terme activitat econòmica. “Però també iniciatives comunitàries com un grup de criança, un grup de consum, una cooperativa de consum, ateneus, espais que es posen a disposició de la comunitat”, afegeix.

Aquesta economia beu de les lluites obreres de mitjans del segle XIX. Segons la Confederació de Cooperatives de Catalunya, la primera cooperativa de consum a Catalunya es va crear el 1865 i es deia “La econòmica Palafrugellena”, com a alternativa que escapava del capitalisme sense arribar a enfrontar-s'hi. Altres cooperatives que van sorgir posteriorment van ser “La Flor de Maig” (1890), a Poblenou o “La Fraternitat” (1879), a la Barceloneta. D'aquesta última, el seu fundador Josep Torrellas afirmava que els obrers hi acudien cada nit i després de canviar impressions sobre la política, s'ocupaven de la cooperativa.

La cooperativista Michaela Chalmeta va destacar sobretot en el moviment que va lluitar per conquerir els drets polítics de les dones amb l'Agrupació Femenina de Propaganda Cooperatista (AFPC). Chalmeta entenia que el cooperativisme era un “potent mitjà” d'emancipació de la dona proletària, tant des del punt de vista material com

moral, explica la seva biògrafa, Montserrat Duch: a les cooperatives es redueixen els intermediaris, per tant els beneficis es podien revertir a millorar la qualitat de vida de les persones.

Panorama actual

L'economia social viu actualment un moment de creixement. L'estudi *L'Economia Social i Solidària a Barcelona* assenyalava que existeixen més de 4.700 iniciatives, que representen el 7% del PIB. Catalunya ha estat precursora del moviment cooperatiu; la Federació de Cooperatives de Treball a Catalunya assenyalava que l'increment del cooperativisme podria xifrar-se en un 35% respecte a la darrera dècada.

Més de 200 iniciatives són les que agrupa la Xarxa d'Economia Solidària (XES) de Catalunya, que es va crear el 2003 al Fòrum Social Mundial de Porto Alegre. Aquesta xarxa, que compta amb un centenar de persones, es posa al servei de les entitats sòcies i crea eines “com el mapa pam a pam, on la ciutadania detecta els punts d'economia solidària, i el balanç social, que serveix per fer una auditoria dintre de les mateixes iniciatives”, afirma Fernández.

El cooperativisme sempre ha tingut un fort component territorial “i per això és important que existeixi una xarxa a escala nacional que pot fer incidència a la Generalitat o als ajuntaments”, afirma Fernández. Aquest any s'ha creat la Xarxa de Municipis de l'Economia Solidària amb més de 40 municipis i l'Ajuntament de Barcelona ha impulsat el primer comissionat d'Economia Cooperativa Social i Solidària, que ha engegat una política pública per fomentar aquests

models d'economia i que ha tingut la XES com a referent. Justament la *Mesura de Govern per una Democratització de la Cura (2017-2020)*, promoguda per aquest comissió, compta amb actuacions que pretenen visibilitzar el treball de les cures i posar-lo en el centre de les polítiques municipals i reivindicar la corresponsabilitat entre diferents actors socials, incloses les administracions públiques, en la provisió i la recepció de la cura de manera justa i digna.

En el sector de l'energia renovable destaca la cooperativa Som Energia, que treballa cap a un nou model. O bé, en el camp de les telecomunicacions, Som Connexió, que treballa perquè es pugui contractar un servei de tarifes de mòbil tot prioritant els valors sostenibles.

La iniciativa de Barcelona Activa "Construïm en femení les Altres Economies" ha promogut l'emprenedoria cooperativa, social i solidària impulsada per dones. Hi ha empreses liderades per dones que, fins i tot, han estat guardonades, com la plataforma "Deixa la teva empremta", que organitza tallers i esdeveniments amb l'objectiu de promocionar una vida alternativa.

Dependència de l'administració?

Un dels problemes als quals ha hagut de fer front l'economia solidària és el fet que la majoria d'elles "independentment de la seva forma jurídica, han gestionat serveis proveïts històricament per l'administració pública, qüestió que implica una ràtio de finançament públic elevat", exposa Berbel. Segons les dades del *Baròmetre del Tercer Sector Social*, l'any 2015 els ingressos públics de les entitats del tercer sector han representat més de la meitat dels ingressos totals. Això té l'inconvenient que, en períodes de crisi com els que hem viscut en els últims anys, a les organitzacions els ha costat haver de fer front sense les subvencions. Per evitar aquesta situació, en el cas de la XES "tenen com a límit no superar el 50% del finançament públic", explica Fernández. Tot i això, Berbel valora com a bona aquesta relació entre públic i privat.

Amb la crisi econòmica, el sector ha fet un replantejament de model de negoci i està aplicant eines de finançament alternatiu com la banca ètica, que aplica les finances solidàries; els bancs dels temps, que són xarxes d'intercanvi de serveis o coneixements a través del troc; els microfinançaments i les monedes locals com la Grama, de Santa Coloma de Gramanet amb l'objectiu de potenciar el comerç local.

Pot haver-hi economia solidària sense economia feminista?

Si l'economia solidària parteix del descontentament amb les pràctiques econòmiques, l'economia feminista ho fa des del de les realitats econòmiques i socials. Per això es focalitza en el treball de les cures. Tant l'economia feminista com la solidària posen al centre de l'anàlisi la vida de les persones, defensen Mertxe Larrañaga i Yolanda Jubeto, al llibre *Economia feminista, desafíos, propuestas, alianzas*. Per això, consideren que tenir en compte la filosofia de l'economia feminista, com la de l'economia ecològica -que

posa en el centre de tot la sostenibilitat- és bàsic per assolir els objectius de l'economia solidària.

Fa un parell d'anys la XES va crear la comissió d'economies feministes amb l'objectiu de debatre dins aquesta xarxa qüestions com la gestió de les cures, del temps per conciliar la vida familiar i dels rols de poder. Van crear un pla estratègic que tenia en compte tant els processos productius com reproductius i van analitzar les reunions per poder observar no tan sols qui intervenia més, sinó també el to propositiu: "Hi havia persones que es posaven a mirar el mòbil quan algú parlava o feien interrupcions que comportaven que no s'avancés en un tema. Sovint ho feien homes i això ens va ajudar a prendre una major consciència", recorda Fernández.

L'economia feminista "té un corpus teòric molt potent, que desperta consciència, però que va acompanyat de poca pràctica. Encara em pregunto què significa posar la sostenibilitat de la vida en el centre", afirma Fernández. En canvi, en el cas de l'economia solidària, "anem aprenent des de la pràctica", conclou.

L'economia del tercer sector intenta cobrir les deficiències del mercat i de l'Estat i no té ànim de lucre. Típicament inclou organitzacions amb caràcter formal, privat i independent, que no distribueixen beneficis entre els seus membres i que es distingeixen per una alta participació voluntària. Mentre el concepte d'economia solidària té arrels en l'Europa, l'economia del tercer sector té una tradició anglosaxona.

Segons el *Baròmetre del Tercer Sector Social* del 2016, el tercer sector a Catalunya engloba 559.000 persones associades, suposa un 1,4 % del PIB l'any 2015. En el 70,64% de les entitats hi ha una situació de feminització del personal laboral, és a dir, que hi ha més d'un 60% de les persones treballadores que són dones. Mentre que les entitats tenen un 88% amb persones voluntàries, de les quals un 59,2% són dones. Amb l'aplicació de la Llei 25/2015, del 30 de juliol, del voluntariat i de foment de l'associacionisme, en el capítol tres es fa referència al fet que "l'acció voluntària no substitueix en cap cas les prestacions de treballs o serveis professionals remunerats. Les administracions públiques han de vetllar, per mitjà dels mecanismes d'inspecció pertinents, perquè aquesta intrusió no es produeixi". Aquest va ser un pas endavant

FOTO: XES

V Fira d'Economia Social del 2016.

Els ingressos públics de les entitats del tercer sector han representat més de la meitat dels ingressos totals

per evitar que, davant les fortes càrregues que suporten les entitats, el voluntariat acabi cobrint llocs de treball en la tasca organitzativa de les empreses, abaratint costos dels serveis públics. Va ser un debat que va estar molt present en la Comissió de Benestar, Família i Immigració del Parlament de Catalunya el 24 de març de 2015. El debat va posar en qüestió si la legislació seria suficient per evitar-ho o si seria necessari algun mecanisme de control i sanció. Una altra qüestió que es va posar sobre la taula és si la proliferació del voluntariat d'empresa, entès com les activitats que organitzen perquè els seus treballadors duguin a terme una acció profitosa, pot dificultar a distingir entre el treballador i el voluntariat.

Quin model d'economia col·laborativa volem?

L'economia col·laborativa és un nou model socioeconòmic que ha fet implosió gràcies a la revolució tecnològica. Matthieu Lietart en el seu llibre *Homo cooperans 2.0* parla del concepte de compartir coneixement i serveis amb altres usuaris amb l'objectiu de modificar les pautes de consum i de qüestionar la propietat privada, que és el nucli del sistema actual.

El concepte va sorgir per primera vegada amb el sorgiment de plataformes com Wikipedia el 2001, Couchsurfing i Freecycle. Alguns exemples de plataformes socials són: Smart IB (que vetlla per l'impuls de l'art i la cultura) Cuideo (cuidadors de persones grans) i Yoopies (que permet als pares trobar una cangur).

La proliferació de plataformes com BlaBlaCar i Airbnb han donat peu a conflictes: han creat desequilibris en el mercat, han representat una competència deslleial i els lloguers a curt termini a turistes estan dificultant els lloguers a llarg termini als residents. Aquest descontentament s'ha posat de manifest, per exemple amb les cinc vagues que han realitzat els taxistes de Barcelona per protestar contra Uber, que a diferència de BlaBlaCar els conductors solen ser professionals, i Cabify, una aplicació de xòfers a domicili que va néixer a l'Estat espanyol. L'Ajuntament de Barcelona ha denunciat l'alt càrrec d'Airbnb per rellogar un pis turístic sense llicència, que és un dels 6.000 expedients vinculats que té oberts el consistori.

El passat 26 de juny va tenir lloc a l'Oficina d'Informació del Parlament Europeu a Barcelona una taula rodona que va comptar amb el vicepresident de la Comissió de Mercat Interior i Protecció del Consumidor del Parlament Europeu, Nicola Danti, amb motiu de la *Resolució del Parlament Europeu, de 15 de juny de 2017, sobre una Agenda Europea per l'economia col·laborativa*. L'Eurobaròmetre Flash del 2016 de la Comissió Europea, un 17% dels europeus ha utilitzat aquesta plataforma. Cosa que significa que, segons el document que ha elaborat aquesta comissió, l'economia participativa té un creixement anual que supera el 25%, que en xifres significa que el 2015

els ingressos bruts ascendien a 28.000 milions d'euros.

Aquesta agenda afirma la necessitat d'una regulació que distingeixi els proveïdors professionals dels que no ho són i que tinguin diferents regles al mercat; que es protegeixi el dret del consumidor, el qual, davant d'una queixa, sàpiga a qui s'ha d'adreçar; que es recaptin impostos a través d'aquestes plataformes. Amb l'objectiu d'evitar que "s'apliquin regles diferents a serveis similars, tant pel que fa a l'accés al mercat com pel que fa a la fiscalitat, per assegurar condicions de competència justa entre els operadors digitals i els tradicionals", va afirmar Danti.

D'altra banda, Procomuns, un fòrum de cocreació de polítiques públiques i col·laboratives per a una economia col·laborativa a Catalunya, critica que a la Comissió de Mercat Interior i Protecció del Consumidor, quan es parla d'economia col·laborativa es té a l'imaginari el model "unicorn", que en formen part Airbnb i BlaBlaCar. Quan aquestes plataformes no comparteixen el concepte d'economia col·laborativa que ells entenen com a utilitat pública.

Hi ha qui defensa que l'economia col·laborativa tan sols aportarà una solució temporal al problema dels recursos limitats i de l'hiperconsumisme, exposa Matthieu Lietart; les mateixes veus que qüestionen que plataformes com BlaBlaCar realment aconseguixin que els usuaris canviïn les seves pautes de consum, sinó que en fan ús tan sols perquè ofereixen un servei còmode i a preus assequibles. "Airbnb no va eliminar de cap manera la pràctica del Couchsurfing, així com l'impacte de la venda d'objectes de segona mà a Ebay no va impedir que les donacions es multipliquessin a FreeCycle", afirma Lietart. Per tant, "dos models estan convivint", conclou. ■

recursos

- *Baròmetre del Tercer Sector Social*. Edició 2016. Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya. (Barcelona, 2016) [Disponible a aquest enllaç](#)
- Carrasco, C. i Díaz, C. *Economía feminista. Desafíos, propuestas, alianzas*. Entrepobles. Barcelona. 2017
- Eurobaròmetre flash 2016 [Disponible a aquest enllaç](#)
- Fernández, A. i Miró, I. *L'economia social i solidària a Barcelona*. Ajuntament de Barcelona. Barcelona. 2017 [Disponible a aquest enllaç](#)
- Lietaert, Matthieu. *Homo cooperans 2.0*. Editorial Icaria. Barcelona. 2015
- Llei d'economia Social aprovada al 2011 (Ley 5/2011 del 29 de marzo)
- *Mesura de Govern per una Democratització de la Cura*. 2017-2020. Ajuntament de Barcelona [Disponible a aquest enllaç](#)
- Resolució del Parlament Europeu, de 15 de juny de 2017, sobre una Agenda Europea Europea per l'economia col·laborativa [Disponible a aquest enllaç](#)

Sense dades fiables d'edats anteriors, es reconeix a Micaela Chalmeta un evident protagonisme cap a tombants del XIX quan va esdevenir una figura decisiva per al moviment d'emancipació de les dones a Catalunya, faceta compartida amb la militància socialista i amb l'impuls que va donar a la fundació d'un incipient cooperativisme a principis del segle xx.

Des d'una perspectiva intel·lectual, era una dona sàvia i molt conreada, amb un bon domini idiomàtic; per això va poder contribuir a la traducció de fulletons estrangers de temàtica cooperativista. Tanmateix, va ser un convençut i sòlid ideari socialista el que va convertir-la en una autèntica capdavantera del cooperativisme espanyol en posar en marxa la Cooperativa Modelo Siglo XX, de Sants, el 1901; a més d'assumir la redacció –sota pseudònim– de *Guerra Social*, les pàgines de l'òrgan de la Federació Socialista Catalana (FSC), el 1903. Seguidament, va formar part de la direcció del setmanari socialista català de *La Internacional*, 1908 i 1909, alhora que va implicar-se categòricament en la vaga general de 1909.

Sempre al costat de les reivindicacions de les dones, va capitanejar la lluita contra els desorbitats preus del mercat i l'amenaçador atur obrer a resultes de la Primera Guerra Mundial. El seu incansable activisme en l'esfera del cooperativisme va empènyer-la, el 1913, a fundar l'Agrupació Femenina Socialista de Barcelona, acoblant –al costat de Regina del Lamo i Victòria Kent– les veus i els interessos de dones i homes en advocació de la causa socialista. Paral·lelament també va col·laborar vivament amb la premsa socialista de l'època, *El Socialista* i *Vida Socialista*, amb uns inapel·lables pronunciaments en favor d'uns drets socials i laborals igualitaris entre dones i homes en articles com *La civilització i la dona* i *La justícia social*, on també denunciava l'exploatació dels infants a les indústries.

Si bé des d'un vessant polític va impulsar la propagació del corrent socialista, en diferents presentacions públiques per tot Catalunya a la dècada dels anys 20, fins i tot amb l'acompanyament d'Andreu Nin, la seva vindicació d'un feminisme socialista amb inclusió del sufragisme va ser escassament secundada pels militants del PSOE, a excepció de María Cambrils o Isabel Muñoz. Tot i així, i malgrat la manca de drets polítics de les dones durant la Segona República, l'any 1932 va ser creada l'Agrupación Femenina de Propaganda Cooperativista, per a la qual –tot i la seva edat avançada– va seguir amb l'exercici propagandístic per fer del cooperativisme l'instrument recurrent en pro d'unes més justes condicions de vida de les classes populars. I amb el benentès que les dones eren imprescindibles per a l'avenç de qualsevol cooperació i en vies de perseguir una justa igualtat entre els dos sexes.

Amb l'esclat de la Guerra Civil espanyola, tot i estar vinculada al món universitari, ben aviat se'n va perdre el rastre, encara que era previsible que estigués acompanyada del seu marit, Joan Coloma, i dels seus dos fills, Joan i Empar. Definitivament, bastant més tard, va ser localitzada a l'Estat francès en unes circumstàncies de precarietat que van ser suportades per algunes cooperatives catalanes. ■

Impulsora del
cooperativisme
i d'un socialisme
en clau feminista

Micaela Chalmeta

Amb el pseudònim d'Amparo Martí –en reconeixement a una actriu de l'escena valenciana–, Micaela Chalmeta (1858, possiblement a València - 1951 Nogent-sur-Marne, França) va ser pionera del cooperativisme català, a més d'una signficada socialista i feminista, a les primeries del segle xx

Per **Carmel·la Planell i Lluís**

Què significa aplicar perspectiva de gènere als moviments socials?

Cada cop, més moviments socials es plantegen com aplicar a les seves dinàmiques i activitat una *perspectiva de gènere*. És a dir, com fer efectiu això de posar-se "les ulleres liles" i construir espais integradors i igualitaris en tota la seva extensió. Molts d'aquests moviments socials, entitats i col·lectius a Catalunya, encara que es puguin definir com a feministes, mantenen una participació desigual segons gènere, tant quantitativament com qualitativa

Per **Ana Vallina**

Les dones participen des d'un lloc diferent, amb menys visibilitat i en un context on massa vegades es mimetitzen amb les formes i continguts masculinitzats, com a única eina d'integració dins del grup humà. La diagnosi d'aquesta realitat i l'assumpció dels privilegis per part dels homes que participen en els moviments socials és el primer pas per fer efectiva la perspectiva de gènere. El sociòleg Karl Mannheim assenyala en la seva tesi la idea central que "des de l'experiència viva i des de les forces que en sorgeixen, es construeixen els propòsits col·lectius d'un grup, sent aquests propòsits el primer pas per a la formació de pensament i coneixement".

Per tant, és impossible construir una realitat inclusiva i amb un equilibri natural de gènere sense el vincle directe entre experiència, vivència i construcció de coneixement; i sense ser les dones protagonistes d'aquestes transformacions.

Un primer pas per poder valorar el grau d'equitat de gènere dins d'un moviment social és fer una diagnosi de la participació i representació de les dones en el col·lectiu. La doctora en Ciències Polítiques, Tània Verge, de la Universitat Pompeu Fabra, cataloga en tres nivells la representació: descriptiva, substantiva i simbòlica. La primera, la representació descriptiva, és la que es pot mesurar des de l'anàlisi dels propis cossos i gènere de

les persones que participen. Verge parteix de la màxima que el gènere és un constructe social però s'expressa irremeiablement en els nostres cossos i identitats. Per tant, aquesta primera reflexió seria sobre el percentatge d'homes i dones en totes les variants i projeccions de la participació, nivell de responsabilitat o representació del col·lectiu. Com en altres esferes, en els moviments socials -tot i tenir una voluntat expressa d'horitzontalitat-, les dones desapareixen a mesura que augmenta la visibilitat, responsabilitat o encapçalament. Els estudis calculen que les dones representen entre un 50 i 60% de la base de l'acció comunitària i social però ocupen només un 19% de les alcaldies, el lloc de responsabilitat política de més proximitat. Mai no hi ha hagut una dona al capdavant de la Generalitat o del Govern de l'Estat espanyol.

El fet que hi hagi menys o més dones té també un impacte sobre la representació substantiva, és dir la relativa a com s'actua en nom d'altri segons els interessos i la pròpia experiència. En tercer lloc, està la representació simbòlica, és a dir, sobre la projecció del col·lectiu que pot condicionar la participació. En aquest sentit, simbòlicament les dones es desanimarien a donar el seu temps, ganes i esforç per participar en un col·lectiu, associació, entitat on mai no hi ha hagut una presidenta, per exemple, o en la qual els temes i activitats no tenen en compte les

Manifestacions i concentracions diverses (esquerra, per obrir fronteres; centre i dreta, contra la violència masclista).

necessitats i desigs de les dones i per tant, els seus interessos, dels quals es parla a la representació substantiva, no hi són presents.

Tania Verge, experta en polítiques d'igualtat de gènere, posa l'accent en una qüestió cabdal: "Sovint parlem d'infrarepresentació femenina en els moviments socials, però crec que seria més efectiu començar a parlar de sobre-representació masculina. Els homes han de ser conscients que és impossible avançar sense la seva renúncia als seus privilegis i sense que facin un pas endarrere". En opinió de Tània Verge, caldrà "revisar procediments i praxis, no només com ens expressem". Segons la seva expertesa, la desigualtat de recursos, principalment el temps, marca que la participació tingui gènere, però també els tics patriarcals omnipresents en el nostre món, com ara l'educació dels homes en la sobreconfiança masculina o de les dones en la infraconfiança, humilitat i discreció.

Tot això ho engloba Verge dins de l'experiència de la participació segons el gènere: el repartiment de tasques en funció del gènere, les oportunitats, els reconeixements, la construcció d'espais informals d'oci i convivència en horaris impossibles de comptabilitzar amb les responsabilitats domèstiques, que fins ara majoritàriament assumeixen les dones. "Són les regles del joc i aquestes cada entitat, col·lectiu o organització pot canviar-les", afirma. Però per això també cal fer una auditoria de gènere de la situació, acceptar col·lectivament aquesta identificació i debat i, que els homes revisin els seus privilegis. Un extrem força complex, perquè com recorda Verge: "el privilegi del privilegi és que sigui invisible".

Maria Rosa Dalurzo, a punt de complir 60 anys, en fa 40 que milita en diferents moviments socials, tant a l'Argentina com a Catalunya, especialment vinculats al feminisme. En aquesta trajectòria observa una visibilitat més gran de les dones, perquè ara les dones participen en qualsevol espai, però en la seva opinió, poques altres qüestions

han canviat: "Els homes sempre tenen una voluntat de lideratge amb la qual copen la major part del temps i espai de paraula, i a més tenen una mala capacitat de crítica".

María José Espinosa, membre de la Xarxa Grogga, plataforma de la comunitat educativa en suport de l'educació pública, i militant d'un partit polític, observa "un esforç intern per fer ús d'un llenguatge inclusiu, per rebutjar qualsevol expressió masclista i fins i tot censurar comportaments, actituds o banalització del sexisme a l'humor", però malgrat que aquesta part formal està assumida, "manca molt per treballar en la pràctica real", afirma. Al mateix temps, reconeix diferències entre els llocs on milita. D'una banda, la participació més elevada i nivell de confiança de les dones dins de la Xarxa Grogga en sentir-se més interpel·lades i còmodes respecte als temes educatius i més abrigades a un espai feminitzat, tant en nombre de companyes com per les seves formes i criteris. De l'altra, la necessitat de fer visible, dins del partit polític assembleari al qual milita, el repartiment de tasques, ja que, per exemple, les dones acostumen a fer les actes de les reunions i altres gestions administratives o burocràtiques.

Allò personal és polític

Allò personal és polític és un dels eslògans més reconeguts que el feminisme va aportar als anys 70 i que va recuperar el 15-M. Però, quin significat recullen aquestes quatre paraules?

La praxi feminista dins dels moviments socials ha treballat per assolir una aplicació directa d'aquest concepte. És a dir, perquè un moviment sigui veritablement feminista, cada actitud, dinàmica, acció, contingut ha de ser transversalment travessada per la mirada feminista, amb les cures i la part emocional al centre. El resultat d'aquesta aplicació és al mateix temps una eina catàrtica del propi col·lectiu o moviment, tant per a augmentar la seva representació descriptiva (amb més nombre de dones participant), subs-

**Sempre estem
al teu costat
perquè puguis
gaudir del que
més t'importa**

Hospital Universitari Dexeus
C/ Sabino Arana, 5-19
08028 Barcelona
93 227 47 47

Hospital Universitari Dexeus

Grupo **quironsalud**

quironsalud.es

D'esquerra a dreta, manifestació per la sanitat pública; trobada feminista; pel tancament del Centre d'Internament Estrangers, CIE.

tantiva (mostrant als seus interessos temes imprescindibles de l'agenda feminista) i simbòlica, o com és percebut el moviment des de l'exterior.

Prenem com a exemples del que experimenten avui moltes dones en els moviments socials, l'Aran, amb experiència en entitats vinculades a la cooperació internacional, i l'Eva, amb una llarga trajectòria dins dels moviments socials des dels primers grups antiglobalització. Totes dues assenyalen que el gran canvi per a *despatriarcalitzar* espais públics passa per a què aquests moviments fomentin la possibilitat de treballar la part emocional de les relacions interpersonals, tot posant al centre el tema de les cures i assolint més sensibilitat sobre les propostes d'horaris de trobades i accions, així com i també a l'hora de prioritzar temàtiques. En aquest respecte, Aran assenyalava i observa que als col·lectius i moviments on ha militat no tant sols han sigut espais amb manca de perspectiva de gènere, sinó "espais molt etno/homocentristes", és a dir, amb un perfil majoritari en la seva participació d'home blanc, de mitjana edat, blanc, europeu, amb estudis i sense càrregues familiars. Per la seva banda, l'Eva explica com ha viscut un munt de situacions, dins dels col·lectius on ha participat, en les quals, tant els problemes interns com els canvis transformadors han vingut de la mà d'atendre o no les cures i el factor emocional: "Tots els veritables canvis de la societat impulsats des dels moviments socials han sigut protagonitzats per les dones, quan s'apliquen valors de cooperació i tasques invisibles sense cerca de reconeixement", assegura.

La competitivitat i la valoració de les eines comunicatives clàssiques -coneixements acadèmics, oratòria, assertivitat,

dedicació-, fan una definició del bon militant que allunya a les dones, explica l'Aran, "sobretot les menys apoderades, les més tímides". Sylvia, activista des del 15-M en diferents moviments socials de Catalunya, reconeix aquesta diagnòsi i afegeix que molts cops, ella mateixa, en ser conscient de la més baixa o nul·la participació femenina dins d'una assemblea, s'ha vist forçada a parlar, a dir quelcom, per aportar una veu femenina. "Aquesta no és la solució. Els moviments han de pensar per què no són espais que propicien que participin les dones i els companys han de revisar la seva masculinitat i els seus privilegis per poder avançar", matisa.

"Les idees i conductes que existeixen a nivell informal, dins de 'l'estructura profunda' d'un moviment poden crear grans reptes per a la realització dels drets de les dones i la justícia de gènere com prioritats externes i internes", recull Jessica Horn en el seu informe sobre gènere i moviments socials de l'any 2013. Aquesta 'estructura profunda' descriu capes ocultes dins d'organitzacions i moviments on tenen lloc processos inconscients o fins i tot conscients però ocults, incloent-hi suposicions que es donen per fetes respecte als rols de gènere i el lloc de les dones. Horn afegeix: "Dins dels moviments, moltes dones s'enfronten a l'expectativa que desenvolupin rols de cures, donin suport emocional als membres del moviment o assumeixin tasques administratives rutinàries". Aquesta afirmació és constatada per totes les activistes consultades per elaborar aquest article, que reconeixen que, per exemple, és molt clàssic que siguin les dones qui prenguin acta de les reunions o qui facin rols de mediació en cas de conflictes. ■

recursos

- Ponència Tània Verge en el curs polítiques d'Igualtat en el món associatiu cultural (8 de juliol de 2017). Crònica publicada a *Donesdigital* [Disponible a aquest enllaç](#)
- Crònica publicada per Ens, entitats de cultura popular [Disponible a aquest enllaç](#)
- Horn, J. *Gender and Social Movements*, Bridge, Institute of Development Studies. Brighton, 2013 [Disponible a aquest enllaç](#)
- Sendón de León, V. *Mujeres en la era global: contra un patriarcado neoliberal*. Ed. Ícara, 2003
- Berbel Sánchez S., Cárdenas Jiménez, M., Paleo

Mosquera, N. *Ideas que cambian el mundo*. Ed. Cátedra, 2013

- Huguet, M.; González Marín, C.; Orsi Portalo, R.; Canterla, C.; Calvo Valdivieso, L.; Fuente, M. J.; Branciforte, L.; Naranjo Gálvez, L.; Navarro, R. *Género y espacio público: nueve ensayos*. Universidad Carlos III de Madrid. Grupo Kóre de Estudios de Género; Dykinson. 2008
- Mannheim, K. *Ideología y Utopía. Introducción a la sociología del conocimiento*. Fondo de Cultura Económica. Aguilar. 1966

Les reivindicacions que porten als canvis

Unes pinzellades sobre els moviments socials que han actuat com a agents de canvis profunds a casa nostra i al món globalitzat

Per **Laura Alberch**

Els drets dels treballadors, una lluita que segueix en peu

Sabadell, 23 de febrer de 1976, la ciutat es llevà paralitzada. La ciutadania es va unir en una vaga general, la primera gran mobilització de la transició democràtica. L'acció fou detonada per la crisi del sector tèxtil, la reivindicació de l'ensenyament públic i el manteniment de l'administració franquista a l'Ajuntament. La cohesió entre el món obrer, el sector educatiu, les associacions veïnals, a més de comerciants i treballadors del transport públic, provocà la fi del franquisme a la ciutat amb la dimissió de l'alcalde Josep Burrull. La revolució i la lluita social impulsada pel moviment obrer ha comportat canvis polítics i millores socials al llarg de la història.

L'expansió i la diversificació del moviment obrer ha instaurat una consciència col·lectiva que, en ple segle XXI, segueix viva; vagues i protestes des de diversos àmbits per reclamar millors condicions laborals, avui continuen. Com també el fet que les dones, en el moviment obrer, han tingut històricament un paper decisiu, també invisibilitzat. Actualment, per exemple, les Kellys, organització de treballadores de la neteja dels hotels, s'enfronten als sindicats majoritaris perquè no volen cedir -com sí fan ells- a les pressions de grans empreses.

La unió ciutadana...

En confluència amb el moviment obrer i paral·lelament al creixement de nuclis urbans arreu del territori, sorgí el moviment veïnal, imprescindible per entendre la història recent de Catalunya. Amb la creació de les assemblees de barri, es convertí en una eina de participació popular; les mobilitzacions i la pressió a les autoritats municipals portaren canvis favorables per a la ciutadania. Les dones i el jovent en van ser grans protagonistes -en les bases invisibles molt sovint-.

En tots els barris d'una ciutat o poble hi ha un moviment de persones que té l'objectiu de reivindicar una qualitat de

vida millor. En l'actualitat les associacions veïnals i federacions es troben agrupades en la Confederació d'Associacions Veïnals de Catalunya (CONFAVC).

...i el moviment okupa

A partir dels anys noranta sorgí el nou moviment okupa; inicialment a França, es desplegà intensament en grans ciutats d'Itàlia, Regne Unit, Països Baixos i Alemanya. L'okupació no només apareix per l'ús de cases o locals en desús, sinó també com una denúncia a la propietat privada en un context de manca d'espai i d'encariment de l'habitatge.

A Catalunya, el moviment okupa es desenvolupà principalment entre la població jove. Tomás Herreros, professor de Moviments Socials a la Universitat de Barcelona, hi distingeix tres etapes: Primera, okupacions de forma pública i política a les grans ciutats a finals dels vuitanta. Segona etapa a principis dels noranta, d'expansió, amb l'obertura d'edificis okupats com a centres socials, on es creaven activitats amb el veïnat i amb altres lluites socials. El fet que donà un tomb al moviment, i inicià la tercera etapa, fou la penalització de l'okupació l'any 1995, de manera que esdevingué un delictes. Com a conseqüència d'aquesta repressió, va créixer el nombre d'accions i la participació, com també el seu ressò i suport públic. El març de 1998, una manifestació a Barcelona en contra de la penalització agrupà més de 10.000 persones.

Des de llavors, el moviment ha crescut, també fora de les ciutats, on s'han generat iniciatives ecològiques i amb energies renovables, com Kan Pascual o Can Masdeu, a Collserola (Barcelona). Tot i així, els centres socials autogestionats creats a les ciutats, com Can Vies a Barcelona, són els que fan el moviment més visible.

L'educació també és un dret

Sorgit com una via més de lluita contra el franquisme, amb la democràcia el moviment estudiantil s'ha enfocat en les

Manifestació feminista dia de la dona treballadora 1981.
FOTO: JORDI GARCIA, ARXIU BCN

Dia Internacional Dona Bcn 2009. FOTO: WIKIMEDIA

Sabadell 1976. FOTO: ARXIU BCN

reivindicacions per un ensenyament públic i de qualitat i s'ha activat en moments on han perillat els drets de la comunitat educativa. "L'escassa coordinació dels col·lectius estudiantils i el fraccionament del moviment havien restat força en els desafiaments a les autoritats", segons expliquen Roberto Cilleros i Gomer Betancor a *El movimiento estudiantil en la España del siglo XXI*, però les mobilitzacions estudiantils arrel del Procés de Bolonya -iniciat el 1999 en la UE, que es va considerar que apuntava a la privatització i mercantilització de l'educació pública i l'educació en general- "podrien considerar-se l'antecedent més clar del 15M".

La participació massiva del 15M, precisament, suposà una reactivació del moviment, que va sumar les demandes sociopolítiques per un model alternatiu de país a les estudiantils.

Feminisme

Ha transformat la vida personal i quotidiana de les dones i de la societat en general; no només lluita per pal·liar les desigualtats de gènere, sinó que també treballa per la pau, l'equilibri social i els drets humans. Ha aconseguit ser vist per la majoria de l'opinió pública com un dels principals motors actuals del canvi social.

Entre moltes altres interpretacions, la situació del feminisme avui, segons Sònia Bardají, presidenta de la Federació Catalana de Famílies Monoparentals, és que s'ha desvirtuat: "Ens arriba per les xarxes que ser feminista et converteix en una manera de pensar, de vestir i amb uns estereotips únics; ser feminista és molt més ampli". Bardají afirma que s'ha llevat força el sentit real de la lluita i "segueix havent-hi un subtil masclisme entre les paraules, on deixen latent la culpabilitat de la dona". El gran repte és educatiu, afirma Bardají: "S'ha de treballar molt més a les escoles. Cada cop torna haver-hi més desigualtats de gènere".

El consumisme també destrueix el planeta

Sorgit als Estats Units d'Amèrica, Països Baixos i Alemanya, l'ecologisme arribà a Catalunya agafant influències d'àmbits com l'excursionisme i l'escoltisme, a més dels partits verds europeus. Catalunya fou la primera comunitat autònoma a l'Estat espanyol en disposar d'un departament i d'una facultat d'estudis superiors de Medi ambient. El moviment, tant a nivell local com mundial, ha aconseguit que les insti-

tucions hagin assumit actuacions ambientals en els seus programes.

En territori català, després de les reivindicacions i mobilitzacions importants contra l'energia nuclear i la contaminació incontrolada, el moviment començà a adaptar-se al nou món globalitzat. El model de producció i consum s'apunta com un dels causants principals dels problemes mediambientals. Feministes dins del moviment ecologista ho denunciaven des de fa anys; actualment és el discurs principal de l'ecologisme i, per exemple, Ecologistes en Acció -confederació que agrupa més de 300 grups ecologistes de tot l'Estat-, ha impulsat la campanya "El consumisme destrueix el planeta".

Pacifisme

A Catalunya, el pacifisme va néixer en ple franquisme gràcies a grups com Pax Christi i Amics de l'Arca, i s'ha desenvolupat, inclús institucionalment. Catalunya disposa d'una llei del foment de la pau, d'un Institut Internacional de la Pau. El moviment per la pau és un dels més importants de la història. Ha evolucionat fins a preocupar-se també per la justícia social, els drets humans, el desenvolupament dels pobles.

En les últimes dècades, Barcelona s'ha creat un nom com a ciutat pacifista: Des de la cadena humana antiOTAN el 1984 -el primer gran èxit del moviment a Catalunya-, ha viscut entre d'altres les campanyes contra el comerç d'armes, la creació de col·lectius com el de Dones Antimilitaristes, les multitudinàries manifestacions contra la guerra. Actualment, s'ha activat el pla Ciutat Refugi, que segons la periodista Anna Salvans a Una pau que ve d'antic mostra l'existència d'una xarxa capaç de reaccionar a les crisis internacionals.

Adéu al servei militar obligatori

No fou fins el desembre de l'any 2001 que s'abolí el servei militar obligatori a Espanya; fins el 2002 no s'eliminaren els delictes relacionats amb la insubmissió -hi havia uns 4.000 processats-. El moviment antimilitarista sorgí als anys vuitanta amb el moviment d'objectors de consciència, que pretenia reconèixer el dret a no realitzar el servei militar. Aquesta negativa estigué castigada amb penes de presó; a les principals ciutats existiren assemblees d'insubmisos i grups de suport. Els més importants foren el Moviment d'Objecció de Consciència (MOC) i una constel·lació de col·lectius anomenats Mili KK.

A Catalunya, el discurs se centralitzà amb l'Assemblea Antimilitarista de Catalunya. El maig de 2000 molts joves antimilitaristes acamparen a la plaça Espanya per protestar

Manifestació antinuclear Rambla Catalunya 1979.
FOTO: PÉREZ DE ROZAS ARXIU AJ BARCELONA

Inici reconstrucció Can Vies.
FOTO: WIKIMEDIA

Manifestació gai 1977 Rambla de Barcelona.
FOTO: AUTOR DESCONEGUT. ARXIU BARCELONA

contra la celebració del Dia de les Forces Armades a Barcelona, fins que foren desallotjats.

“No som perillosos”

Fa 40 anys, el 1977, es produí la primera manifestació LGBTI a Barcelona, quan encara seguia vigent la Llei de Perillositat i Rehabilitació Social, de repressió a l'homosexualitat. Unes 4.000 persones sortiren a La Rambla, entre les quals hi havia altres col·lectius com els feministes i sindicalistes, entonant crits de “Amnistia sexual” i “No som perillosos”. Van ser dispersades per policies amb bales de goma.

La normalització social i la igualtat de drets d'homosexuals, transsexuals i bisexuals és ara un fet i la resposta actual de la ciutadania i les institucions a les agressions homòfobes és la condemna. Catalunya és pionera al món en aprovar el 2014 una llei de defensa dels drets de LGBTI i per eradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia.

Les mobilitzacions i campanyes, encapçalades inicialment pel Front d'Alliberament Gai de Catalunya (FAGC), i després amb altres com la Coordinadora Gai-Lesbiana de Catalunya, el Col·lectiu de Transexuals de Catalunya o el Col·lectiu Lambda de Lesbianes, Gais i Transexuals, han aconseguit finalment canviar la perspectiva social i política, i fites tant importants com la legalització del matrimoni homosexual l'any 2005 amb la Llei 13/2005 de l'1 de juliol i l'adopció entre persones del mateix sexe.

Discapacitat, moviment actiu però poc visible

Moviment social sorgit als Estats Units d'Amèrica a finals dels 60, és molt divers i poc reconegut. Actualment es troba en transformació. A casa nostra s'han assolit molts èxits -en la lluita per l'accessibilitat, per exemple- i s'està interaccionant amb altres moviments i col·lectius -moviment de Vida Independent, feminista, LGTBI, moviment veïnal-. Montserrat García, membre de la junta directiva de la Federació ECOM, explica que “quan es treballa en xarxa hi ha un canvi de valors i mentalitat. És treballar la inclusió des de la inclusió”.

D'altra banda, dins el moviment de la discapacitat també hi ha tensions internes, provocades per interessos econòmics d'algunes grans corporacions que fan negoci; desequilibri territorial; desigualtat entre col·lectius. Entre les dificultats per superar hi ha la poca mobilització actual: “La gent que va reivindicar molts anys està molt cansada”, diu García, que destaca també el desgast i càrrega personal que comporta la verticalitat de la governança a les entitats i que provoca l'exclusió de les dones en l'encapçalament de l'activisme. Per això García aposta per “tornar a les

bases socials, tenir més contacte cara a cara i conèixer les diferents realitats de manera més propera per construir alternatives més justes”.

Mantenint vius els moviments

La participació del jovent en moviments socials ha augmentat a Catalunya en els últims anys i ha portat una renovació, expansió i consolidació de certs moviments, com l'LGBTI o el pacifisme.

Als anys 70, especialment dins del moviment veïnal, es crearen “col·lectius juvenils, de dones, culturals, artístics, dins d'una mateixa associació de veïns”, explica el sociòleg Tomás Alberich. Als 90, amb el sorgiment de nous moviments com l'okupa s'incorpora una nova generació que xoca amb la predecessora, i malgrat que no ha conegut la dictadura ni la transició, es mostra insatisfeta amb el món i la forma de vida existent. Al moviment feminista, veïnal, o al de la discapacitat, també s'està donant, com dèiem abans, cert xoc entre generacions. Malgrat tot, el relleu generacional és el factor principal pel qual els moviments socials s'han mantingut, renovat i adaptat als nous temps. Actualment, es desenvolupen a través de les noves vies de socialització, difusió i organització: les tecnologies. Amb les xarxes socials el jovent mostra i difon les seves identifications amb constància i eficàcia, donant una espontaneïtat a les seves accions que en èpoques anteriors fou inexistent. Com a exemple recent, la campanya a favor d'acollir refugiats a Catalunya “Casa nostra, casta vostra”, que va treure mig milió de persones al carrer i va tenir un ampli ressò sota l'etiqueta #volemacol·lir. Un altre exemple, el de la Plataforma en Defensa de l'Ebre, que des del 2000 aglutina persones de totes les edats. La defensa, necessària davant l'amenaça de nous plans hidrològics, ha esdevingut també un element de reconeixement identitari per a diverses generacions. ■

bibliografia

- Prat, E. (coord.), *Els moviments socials a la Catalunya contemporània*. Universitat de Barcelona Edicions. 2004
- Mora Ticó, P. *El moviment ecologista a Catalunya: el seu origen, evolució i inserció en la societat catalana*. Universitat Autònoma de Barcelona. Barcelona, setembre de 2012
- Salvans, A. ‘Una pau que ve d'antic’. A *Barcelona Metròpolis*. Capital en transformació. Núm. 101. Ajuntament de Barcelona. 2016

Moviments socials i tecnologies: reptes i oportunitats

La irrupció de les tecnologies de la informació i la comunicació ha suposat una autèntica revolució social, tant en l'àmbit individual com en el col·lectiu. Les TIC esdevenen eines molt potents que permeten democratitzar el coneixement, apoderar la ciutadania en l'exercici dels seus drets i obrir nous canals de participació i activisme

Per **Paloma H. Pastor**

L'octubre de 2014 va sortir a la llum l'escàndol de les targetes opaques a Caja Madrid i Bankia gràcies a les filtracions ciutadanes recollides a la bústia de la formació Xnet, un canal creat l'any 2013 per aquesta plataforma per facilitar el periodisme ciutadà i la lluita legal contra la corrupció, garantint l'anonimat i la seguretat. Altres casos destapats a través d'aquesta iniciativa han estat la trama corrupta en la gestió de l'AVE o el finançament irregular de Caja Madrid a partits polítics i grans sindicats. Recentment, l'Ajuntament de Barcelona ha obert també la seva pròpia bústia ètica per tal que les ciutadanes i els ciutadans puguin denunciar de forma anònima les males praxis en el govern municipal.

L'ús social de les TIC permet també millorar les condicions de vida de les persones i les societats. Aquest és l'objectiu del projecte Empodera.org, impulsat per la Fundació Cibervoluntarios, un espai d'experimentació i col·laboració per proposar solucions a problemes socials utilitzant tecnologies obertes i inclusives. Al seu esdeveniment anual de referència, Empodera Live, es presenten projectes mundials de base tecnològica que generen impacte social. L'edició 2016 va presentar, per exemple, el projecte de l'organització FieldReady, que treballa a Nepal i Haití amb impressores 3D per oferir subministres humanitaris i sanitaris de primera necessitat en situacions de catàstrofe natural; o també el projecte europeu Socratic, una plataforma per generar reptes que ajudin a aconseguir els Objectius de Desenvolupament Sostenible de Nacions Unides.

Es tracta d'experiències que exemplifiquen una nova dimensió de l'ús de les tecnologies per a la millora de les

condicions de vida de la ciutadania i el compliment dels seus drets.

Dels servidors socials a la web 2.0

L'ús de la tecnologia al servei de la societat civil no ha tingut un recorregut fàcil. Va ser gràcies a l'aparició dels servidors socials a la dècada dels 90, que les organitzacions van començar a treballar en aquest camp. Els primers passos es van donar a l'Amèrica Llatina, on la col·laboració de les Nacions Unides va permetre a les entitats i organitzacions accedir als serveis d'Internet i treballar en temes com ara tot el que va suposar la Conferència Mundial sobre la Dona, celebrada a Beijing el 1995. Al nostre territori, proveïdors de serveis d'Internet solidaris, com Pangea i Nod50, també van possibilitar que els moviments socials més actius en aquest terreny aprofitessin les potencialitats de les noves tecnologies i poguessin disposar a preus molt baixos de serveis com correu electrònic o pàgina web.

Un moviment de referència en l'ús de les TIC en aquells primers anys va ser el moviment zapatista, tal i com apunta Montserrat Boix, periodista i pionera del ciberactivisme feminista a l'Estat Espanyol: "El moviment zapatista ens va donar la primera lliçó mundial que la xarxa era realment una eina molt potent i que no tenia a veure amb tenir diners o no, sinó amb el fet de tenir imaginació i de pensar les coses d'una forma estratègica".

Paral·lelament, un altre moment clau en la trajectòria dels moviments socials i l'ús de les TIC va ser amb l'aparició de l'Indymedia en el marc de les mobilitzacions antiglobalització de 1999 a Seattle contra la Cimera de l'Organització Mundial del Comerç. Aquesta xarxa global participativa,

El concepte open data fa referència al dret de la ciutadania a poder accedir de forma oberta i lliure a determinades fonts de dades, sense restriccions

creada per l'aliança entre activistes tecnològics i activistes mediàtics tradicionals, va permetre als mitjans alternatius i als propis activistes la publicació d'informació, imatges i vídeos generats per les persones que participaven a les protestes, al marge dels mitjans tradicionals. "Tant a nivell tecnològic com a nivell ideològic, l'Indymedia representa el començament dels sistemes de publicació col·laboratius i oberts abans de l'aparició dels blogs; es produeix un salt qualitatiu molt important perquè qualsevol persona pot tenir veu", explica Boix.

Les eines aparegudes en l'entorn de la denominada web 2.0 o web social -blogs, wikis, podcast, videoblogs i xarxes socials, entre d'altres- representen una nova revolució per als moviments socials. Un dels exemples més paradigmàtic d'aquest ciberactivisme el trobem en les anomenades primaveres àrabs entre els anys 2010 i 2013, així com en el moviment del 15M, iniciat al 2011.

Coneixement compartit i dades obertes

Amb la democratització del coneixement i l'ús obert de les tecnologies per part de ciutadania i moviments socials, els reptes ara es plantegen en el marc del coneixement compartit i en l'accés obert a les dades, una reivindicació propera a la que han representat al llarg de les darreres dècades els moviments defensors del programari lliure (*free software*), el codi obert (*open source*) o l'accés obert (*open access*).

En la reivindicació social del coneixement compartit, un dels elements fonamentals és la creació compartida del coneixement a través d'eines com la Wikipedia en les seves

diferents versions. Tal i com afirma Montserrat Boix, "Wikipedia és una eina clau en la qual malauradament hi pensem poc, ja que tothom la fa servir com a font de consulta però en canvi no pensem com hi podem contribuir". A més, és un paradigma de construcció del coneixement des de la desigualtat: "Actualment la Wikipedia està escrita en masculí singular, ja que si majoritàriament col·laboren homes en funció dels seus interessos, els continguts tenen a veure amb aquests interessos," subratlla Boix.

En aquest sentit, cal destacar el paper d'iniciatives com 'Viquidones/Wikimujeres UPF', un grup de treball col·laboratiu impulsat per la Universitat Pompeu Fabra i les organitzacions Wikimujeres i Amical Wikimedia amb el suport de Dones en Xarxa, per tal de promoure la participació de les dones en l'edició de continguts amb perspectiva de gènere i feminista. I és que el nombre de dones editores a l'enciclopèdia lliure es troba entre el 9 i el 16%, fet que es tradueix en una acusada discriminació de gènere -menys del 20% de les biografies són de dones, per exemple.

Un altre gran tema de debat a l'actualitat és el de les dades obertes. El concepte open data fa referència al dret de la ciutadania a poder accedir de forma oberta i lliure a determinades fonts de dades, sense restriccions de drets d'autor, de patents o d'altres mecanismes de control, ja que es considera que aquest tipus d'informació és de caràcter públic o ha estat generada per organismes finançats amb fons públic, i en canvi es troba històricament en mans d'organitzacions de diversa naturalesa i amb caràcter restrictiu. Des del moviment feminista, a més, es

Primeres passes del ciberfeminisme social

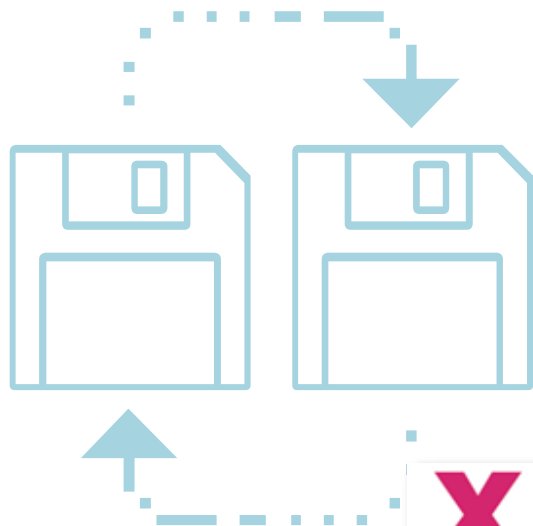
A principis del segle XXI, el moviment artístic ciberfeminista evoluciona cap al ciberfeminisme social, un moviment que té per objectius, tal i com descriu Montserrat Boix, "difondre informació, generar xarxes d'activisme i solidaritat, coordinar iniciatives per millorar de forma concreta la vida de les dones, a més de servir de fre a les accions d'abús d'un patriarcat també globalitzat".

Les primeres experiències de ciberfeminisme social van ser a l'entorn de la Conferència Mundial de la Dona convocada a Beijing el 1995. Un grup de dones de l'Associació per al Progrés de les Comunicacions, primera xarxa electrònica internacional de la societat civil, va coordinar un dispositiu per facilitar la participació de dones de tot el món en aquesta cimera, a través de llistes de correu electrònic i d'una pàgina web.

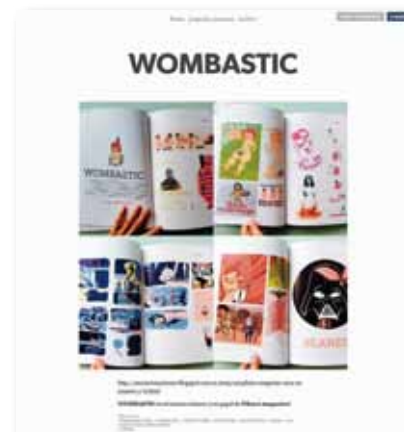
A partir d'aquesta primera experiència, sorgeixen les primeres webs feministes a Europa: ServerDonne a Itàlia, Penelopes a França, Aviva a Gran Bretanya i AndreaNet a l'Estat Espanyol. També l'Associació de Dones Periodistes de Catalunya comença a construir la seva web a principis dels 90.

El 1997, apareix Mujeres en Red, punt de trobada de referència de l'activisme feminista a l'Estat Espanyol per a l'intercanvi d'informació, estratègies i contactes entre grups feministes de tot el món.

Xnet (anteriorment eXgae) és una plataforma formada per activistes que treballen en diferents camps relacionats amb la democràcia en xarxa i la defensa de la neutralitat de la xarxa.

Campanya iniciada el febrer de 2014 per l'Associació d'Autores de Còmic en resposta a l'avantprojecte de reforma de llei de l'avortament impulsat per Gallardón quan va ser ministre.

Una de les primeres accions del moviment feminista a les xarxes socials va ser l'any 2009 per denunciar la campanya de l'Església Catòlica contra la reforma de la llei de l'avortament, en què s'argumentava que els linxs estan més protegits que els infants. En resposta, les feministes van crear la campanya 'Las linceas responden a los obispos', desenvolupada a través d'un blog, Facebook, Twitter i Flickr, i que va comptar amb un ampli suport i gran ressò mediàtic.

considera que l'accés obert a les dades beneficiaria especialment les dones. És el que pensa la cofundadora de la Iniciativa Barcelona Open Data i presidenta de Dones en Xarxa, Lourdes Muñoz, tal i com es recull al vídeo 'Dones i Internet' publicat al web donesenxarxa.cat: "Les dones són el 52% de la població, que està en discriminació, amb menys recursos econòmics, cosa que dificulta l'accés al coneixement. I per tant el coneixement lliure, accessible per a tothom, beneficiaria especialment a les dones, ja que són dels col·lectius més discriminats".

Reptes de futur

El gran repte de les organitzacions socials continua sent adaptar-se a un món en contínua transformació i aprofitar al màxim el potencial de les tecnologies. Tal i com apunta Montserrat Boix, "en aquests moments, la tecnologia fa que una persona pugui crear i ser ella mateixa un moviment social". Les organitzacions, no obstant, exceptuant les més tecnològiques, "encara tenen una mirada massa tradicional de les tecnologies i els costa actualitzar-se, tenen problemes de comunicació que intenten resoldre contractant especialistes -les que s'ho poden permetre- i no són conscients que poden fer possible una pila de coses sense invertir diners".

De la seva banda, l'activista i impulsora de la formació Xnet, Simona Levi, constata que "des de l'esquerra hi ha una gravíssima tecnofòbia que afavoreix la inquisició tecnològica i pot coartar les possibilitats de renovació

democràtica que ofereixen les tecnologies". Els grans reptes, segons Levi, són "protegir la neutralitat de la xarxa, protegir l'encriptació i la privacitat i impedir que a Internet es creï un estat d'excepció pel qual els drets que hem conquistat a l'espai físic siguin limitats a l'espai virtual". En aquest sentit, la dramaturga explica que "en una època de vigilància on el control de les institucions cap a la ciutadania ha escalat molt amb les noves tecnologies, la defensa de l'anonimat i de l'encriptació és un dels reptes principals". Es tracta, segons Boix, "de saber quins són els drets relacionats amb aquest món i exigir que totes les eines que estem fent servir ens donin les garanties que els nostres drets es protegeixen. En aquest terreny, però, encara ens falta molta formació". ■

recursos

- De Miguel, A., Boix, M. *Los géneros de la red: los ciberfeminismos* Disponible a [aquest enllaç](#)
- Boix, M. *Hackeando el patriarcado: La lucha contra la violencia hacia las mujeres como nexo. Filosofía y práctica de Mujeres en Red desde el ciberfeminismo social* Disponible a [aquest enllaç](#)
- donesenxarxa.cat
- mujeresenred.net
- xnet-x.net

De sempre va tenir clar que volia dedicar-se al periodisme en l'àmbit internacional, un manera de mostrar i denunciar les situacions d'injustícia social al món que tant la colpeixen i que han anat forjant el seu caràcter activista. De fet, ja abans de llicenciar-se en Periodisme a la Universitat Autònoma de Barcelona, col·laborava amb diverses organitzacions de la societat civil: la seva forma de contribuir a la construcció d'un món més just.

Després de treballar a Informatius de Ràdio Miramar a Barcelona, a principis dels 80 es trasllada a Madrid, on s'incorpora al programa *Encarna de noche* a la COPE. Sis anys després entra a treballar als serveis informatius de TVE en l'àmbit d'Internacional, com a especialista en temes política exterior i món àrab. En aquests 30 anys de treball sobre el terreny, ha informat de la situació als camps de refugiats sahrauís, al Marroc, a Egipte, a Guatemala o a Bangladesh, sempre amb la mirada posada en els drets de les dones. L'experiència que al llarg d'aquests anys més li ha impactat va ser a Argèlia, confessa, on va cobrir com a enviada especial la informació sobre la guerra civil i les matances del GIA, i també la problemàtica de les dones a l'Afganistan: "En aquells anys el que més m'interessava era denunciar la situació de les dones al món àrab. Per això sempre he buscat espais per tractar temes que no s'estaven treballant als mitjans".

Autodidacta en tecnologia, aquest "buscar espais" per reivindicar els drets de ciutadania de les dones la va portar el 1997 a crear el portal feminista 'Mujeres en Red' (www.mujeresenred.net), en un moment de moltes dificultats tècniques i sobretot econòmiques per poder comptar amb un espai a Internet. Avui, el portal aglutina més de 5.000 dones i grups feministes de l'Estat Espanyol i Amèrica Llatina, i és una xarxa de referència en continguts de gènere i feminisme.

I és que Montserrat Boix sempre ha tingut clar el paper estratègic de la tecnologia per apoderar les dones i fer avançar el feminisme i els moviments socials d'una forma estratègica. Els conceptes de 'ciberfeminisme social' i 'hacktivisme feminista', que va crear i impulsar a la dècada del 2000, li van servir per posar en el punt de mira la importància de fer servir les tecnologies per reivindicar els drets de ciutadania de les dones. "En aquell moment, hi havia una tecnofòbia considerable en els moviments feministes i era necessari fer veure la necessitat d'utilitzar les tecnologies per fer activisme i aconseguir coses", explica.

És així com comença a dissenyar programes de treball i formació per apropar les dones a les TIC, que ha desenvolupat amb grups de dones de tot l'Estat Espanyol. En aquesta línia, és destacable la seva contribució com a cofundadora de 'Wikimujeres', on continua treballant activament per incorporar la perspectiva de gènere a la Viquipèdia. És professora també en diferents màsters universitaris així com investigadora en igualtat, tecnologies, comunicació i desenvolupament amb perspectiva de gènere.

Amb una desena de llibres i centenars d'articles publicats, Montse Boix ha rebut al llarg de la seva trajectòria nombrosos premis, com ara el Reconeixement al treball periodístic més destacat en l'eradicació de la violència de gènere atorgat pel Consell General de Poder Judicial, el Premi Nicolás Salmerón de Drets Humans o el Premi de Comunicació No Sexista de l'Associació de Dones Periodistes de Catalunya. ■

Impulsora del ciberactivisme feminista

Montserrat Boix

FOTO: AYELEN UBERTCHUK (Wikimedia Argentina) [CC BY-SA 4.0], via Wikimedia Commons

Amb la visió de fer avançar el feminisme a través de la xarxa, Montserrat Boix Piqué (Polinyà, 1960) va fundar el portal feminista Mujeres en Red i va impulsar els conceptes de 'ciberfeminisme social' i 'hacktivisme feminista'. Periodista especialitzada en política exterior i món àrab, combina la seva feina als serveis informatius de TVE amb un enèrgic activisme per a la igualtat i els drets de ciutadania de les dones

Per **Paloma H. Pastor**

“Les desigualtats del sistema capitalista comencen al teu plat”

Esther Vivas

Esther Vivas (Sabadell, 1975) ha esdevingut una veu coneguda en el paisatge mediàtic actual, massa vegades estereotipada com la periodista-activista, com ella alerta: “D'ideologia, totes i tots en tenim”. Ara bé, també és cert que l'activisme ha centrat bona part de la seva vida i obres entorn les pestes de la globalització capitalista o com amb la nostra alimentació perpetuem la misèria del sud

Vivas té una mirada atzabeja com el seu cabell a *lo garçon*. Articula un parlar fresc amb un polsim de dicció vallesana. Fa dos anys va rebre el Premi de Periodisme Biocultura pel seu compromís en evidenciar les nafres més doloroses del Planeta: que 1 de cada 8 persones passa fam malgrat la superproducció de la indústria agroalimentària, entre d'altres. Aquest premi és la punta de l'iceberg d'una desena de llibres que ha escrit i que apel·len sobre les grans desigualtats planetàries o que viatgen pels principals moviments socials des l'albada del nou Mil·lenni.

Confessa que a la seva vida hi ha un clic el 1999, quan es va implicar a la Xarxa Ciutadana per l'Abolició del Deute Extern i més tard als moviments antiglobalització. “Amb l'organització a Barcelona de la Cimera contra el Banc Mundial, l'any 2001, va néixer una altra fornada d'activistes on les dones van ser molt importants”, detalla, i recorda també la dura repressió viscuda a la Contracimera del G-8 a Gènova on un policia va assassinar a trets l'activista Carlo Giuliani. D'aquelles vivències a les contracimeres van néixer llibres com *Mumbai* (amb varies autories); *En pie contra la deuda externa* i *Resistencias globales*, aquest darrer titol escrit amb Josep Maria Antentas, amb qui repeteix a *Planeta Indignado*.

L'anhel per excavar políticament què hi havia més enllà dels aliments se li va desvetllar quan va començar a treballar, l'any 2004, a la Xarxa per un Consum Solidari: “era una manera molt directa d'explicar a la gent que les desigualtats ens afecten amb primera persona i amb una cosa tant bàsica com és l'alimentació”, explica. També és cert que en algun llibre recorda quan acompanyava als seus pares a la parada familiar d'ous del Mercat de Sabadell, i l'explosió d'espècies de verdures que fa 30 anys encara existien. Quants jornals no pagats a camperoles de països del sud hi ha en el nostre cafè? Quants nadons amb malformacions congènites pels pesticides que porten les espines de les flors que regalem? Aquestes i moltes reflexions arriben amb esmolats assaigs que publica també de bracet de Xavier Montagut: *Cap on va el comerç just?*; *Supermercados, no gracias*; o *Del campo al plato*, en són alguns exemples.

La maternitat: una nova cerca política

Essent conscient “dels límits de la mobilització social” i l'anhel d'arribar a les institucions “segrestades pel capital”, va encapçalar el 2010 per les eleccions al Parlament de Catalunya la llista Des d'Abaix que va aconseguir un escàs 0,23% del sufragi. Ara bé, Vivas ho recorda com una experiència “precursora del que hem vist uns anys després”, afegeix.

El fet de ser mare fa dos anys li ha suposat encetar un nou capítol vital amb també nous senders de reflexions: “La maternitat és un tema que incomoda als feminismes, perquè ens han imposat una determinada maternitat, i amb aquest rebuig hem acabat fugint del debat”, conclou. “La política és com les ulleres feministes: te les poses i sempre més busques comprendre el món d'una altra manera”, afegeix. ■

Per **Neus Ràfols**

“Sostenir la vida no pot ser una tasca de les dones
ni es pot relegar a la intimitat de les llars”

Amaia Pérez-Orozco és una de les referents actuals de l'economia feminista. Una corrent de pensament que, més enllà del que es pugui sobreentendre en un primer moment, sobrepassa les fronteres de l'economia en sí. Aquesta teoria planteja analitzar cadascun dels àmbits del sistema actual a través del feminisme per construir una crítica global i bastir alternatives reals a posteriori.

L'autora parteix de la premissa que la igualtat és impossible en el marc actual i afirma que, per tant, cal canviar aquest marc. En aquest sentit, insisteix en la necessitat de generar nou pensament i nou llenguatge per poder imaginar nous mons en els quals la lògica del benefici desaparegui del centre per posar-hi el benefici comú, de totes les persones. I és que, segons Pérez-Orozco, el fet de disposar de nous discursos per analitzar el món que ens rodeja condiciona noves pràctiques, i ambdós es retroalimenten.

L'economista afirma que, actualment, el sistema està vivint una crisi i que, conseqüentment, s'està transformant, entre d'altres motius per la crisi del règim de 1978, si partim del marc de l'Estat espanyol. L'autora defensa que cal incidir en aquest procés de transformació i remarca la necessitat de polititzar i liderar el debat que s'està produint en un entorn canviant en quant entén que és una oportunitat única per canviar el sistema que s'ha imposat fins al dia d'avui i que relega el bon viure per darrere de la productivitat.

Pérez-Orozco determina, en aquest context descrit, algunes tasques que considera urgents des de l'economia feminista. En primer lloc, insisteix en què cal polititzar i democratitzar el procés de cap a on anem com a societat: fer que la gent se'n senti partícip i que ho faci dotant-se de contingut sobre el sistema que ens rodeja. Difondre la utopia compartida del bon viure com a ideal a assolir i posicionar el camí del bon viure com una crítica radical al sistema són dos altres dels objectius que defineix.

En un terreny més concret i quotidià, l'autora insisteix en la necessitat d'una responsabilitat compartida per viure una vida que valgui la pena i, per això, cal incidir en les cures que sostenen la vida. En aquest punt posa l'èmfasi en què no pot ser que la vida la sostinguin les dones majoritàriament i que es relegui aquesta cura per la vida a la intimitat de la llar de cadascú.

Per assolir els canvis i les tasques en qüestió, Amaia Pérez-Orozco insisteix, també, que calen vies de retroalimentació actives entre la política formal i els moviments socials per poder exercir canvis reals que neixin i s'exerceixin des del carrer però que comptin amb la difusió i suport de la institució. La institució pot recollir les demandes col·lectives, les pràctiques que s'exerceixen a favor de la igualtat. No obstant això, l'economista feminista també insisteix en la necessitat de pensar més i determinar quines polítiques públiques oferiria l'esquerra anticapitalista per transformar el sistema patriarcal actual. ■

Amaia Pérez-Orozco

Posar la vida al centre i responsabilitzar-se col·lectivament per viure una vida que mereixi ser viscuda són alguns dels principals objectius que defensa l'economia feminista que teoritza i difon l'economista i activista social guipuscoana Amaia Pérez-Orozco. L'autora, que ha publicat obres com *Subversión feminista de la economía*, *La economía: de icebergs, trabajos e (in)visibilidades* o *Pero... ¿de qué igualdad hablamos?* *Disidencias feministas*, entre d'altres, aposta per fer una crítica radical i global al sistema actual a través del feminisme i poder bastir alternatives reals en tots els àmbits per assolir la plena igualtat

Per **Jordina Arnau**

Militància per una
comunicació alternativa
i comunitària

Carme Mayugo

Carme Mayugo (Barcelona, 1969) va sortir de la facultat per dedicar-se al periodisme i treballar per una societat més conscient i lliure. Sempre fidel a la militància comunicativa alternativa i comunitària, va participar molt activament en l'Assemblea per la Comunicació Social i les demandes per un Tercer Sector Audiovisual potent. El seu desencant amb els mitjans i el periodisme va ser enorme, però no estèril; fa vint anys que es dedica a l'educomunicació en l'empresa que va cofundar, Teleduca

Per **Laia Serra Valls**

Educomunicadora i experiodista. Així es defineix Carme Mayugo, en part per provocar el sector periodístic, en part per rebel·lia davant la frustració de veure tant control polític i econòmic en els mitjans i la comunicació.

Des que va llicenciar-se en Ciències de la Informació, especialització en periodisme, fa 25 anys, la seva militància en comunicació alternativa i comunitària, en un periodisme que donés veu a la societat de base, ha estat una constant. També per reivindicar condicions laborals i d'accés a la professió per part de les dones, per la qual cosa va militar a l'ADPC un temps. Quan va organitzar-se l'Assemblea de la Comunicació Social-Okupem les ones, Mayugo va ser cara visible i interlocutora activa, sobretot en el moment de la legislació. Actualment hi continua vinculada, però d'altres han agafat el protagonisme, i n'està contenta.

Va començar amb l'educomunicació com un activisme més; va ser posteriorment, explica, que va veure "la màgia que tenia de travessar fronteres, que només el periodisme no em permetia". Si de la seva militància periodística el que li costava més, diu, era "implicar la gent que no era convençuda", a través de l'educomunicació podia arribar a gent que no s'havia plantejat res abans però que a través de viure una experiència (treball comunitari, educatiu) s'adonava de coses. "És un camp que té molta riquesa de pensament", explica Mayugo, que ens fa saber que en part ha crescut a l'Amèrica Llatina per l'església de l'alliberament -tot i que no només-; que qüestiona la dicotomia entre alta cultura i cultura popular; que comparteix els principis del teatre de l'oprimit.

Carme Mayugo creu plenament en l'autogestió i l'autonomia, tant en la comunicació com en l'educació: no proporcionar dogmes o ideologies, sinó oferir informació i recursos per a què qui les rebi prengui les seves pròpies conclusions. El periodisme com a quart poder hauria de ser independent, compromès en mostrar la realitat més enllà del que es veu a primera vista, fer conèixer realitats amagades a la ciutadania.

Com a periodista va treballar a la premsa, primer, i després a la ràdio i també a la televisió. El 1997 va "anar a parar", com ella diu, a Clot-RTV Sant Martí, on va ser-ne coordinadora, sempre amb projectes propis paral·lels. Durant anys va treballar des de dins per fer el periodisme en el qual creia; al final va marxar per poder seguir sent fidel a si mateixa. A més, un accident va obligar-la a aturar-se i reflexionar. Va decidir implicar-se en aquell món que havia descobert, el de Teleduca, que juntament amb tres dones més havien muntat el 1996.

Des de 1998, ha exercit com a formadora sobre llenguatges i suports mediàtics per a diverses institucions, aplicant metodologies col·laboratives, l'aprendre fent i dinàmiques vivencials. Dissenya i coordina processos de creació audiovisual participativa des de fa més de 20 anys, sobretot com a coordinadora de Teleduca. També ha estat professora de documental d'autoproducció de 2005 a 2013 a l'Escola de la Dona, i és investigadora del grup Ciudadanía e Comunicación de la Universitat de Santiago de Compostela i membre de l'associació Mitjans. Xarxa d'educadors i comunicadors.

Reivindica el poder que té la ciutadania a través de la comunicació i ens exhorta a no deixar-ho per més endavant: "La conquesta dels drets i del que realment voldríem que fos la comunicació l'ajornem sempre i no ens donem el temps de rescatar espais que estan molt a la vora". Anima les persones amb consciència a apropiarnos de les tecnologies, dels discursos, dels llenguatges: "No ens adonem de la força que podem tenir... Això és per agafar el poder d'una vegada per totes i no cedir-lo mai més". ■

De família humil i nascuda en una època en què les dones només eren preparades per a ser mestresses de casa, Fernández Sansa encara recorda com el seu avi li insistia en el fet que les noies havien d'estudiar i treballar pel seu compte, perquè sinó no serien mai ningú. Aquesta consciència sobre la llibertat de les dones, inculcada de ben petita, va ser el detonant d'una vida dedicada a vetllar i promocionar els drets de gènere. Ja en la seva època universitària va entrar de ple al món feminista i va assistir a les mítiques Primeres Jornades Catalanes de la Dona l'any 76. Aquest va ser el punt de partida de la creació el mateix any del primer Grup de Dones de Terrassa, amb què va iniciar una militància activa als barris i que va impulsar la posterior creació del Casal de la Dona de Terrassa l'any 86, on van fer una gran tasca de sensibilització sobre la violència de gènere. Mentrestant, Fernández Sansa va criar tres fills i va acabar els estudis d'Antropologia, a la vegada que era professora a l'escola per a adults. "Em molestava molt que em diguessin *superwoman*, però en realitat tenien raó, perquè aleshores les dones com jo teníem la necessitat de fer-ho millor que ningú", reflexiona, i recorda com era una època en què les dones només tenien contractes temporals i havien de calcular el naixement dels fills a l'estiu per no quedar-se sense plaça al setembre.

Probablement el punt d'inflexió va ser quan l'alcalde socialista de Terrassa la va escollir, l'any 1991, per crear la primera regidoria per a la promoció de la dona. Una gran fita, perquè aleshores els temes de gènere es tractaven directament des dels serveis socials. Arran de l'èxit d'aquesta regidoria, que va servir d'exemple arreu de l'Estat, des del 1998 i fins al 2002 va crear i dirigir l'Oficina Tècnica del Pla d'Igualtat de la Diputació de Barcelona, així com va ser nomenada Comissionada de Presidència a la Comissió Interdepartamental de la Dona de la mateixa Diputació. I per si no n'hi hagués prou, el 2002 va ser nomenada Assessora de Presidència al consorci format per la Diputació de Barcelona i vint-i-tres ajuntaments de la província sobre temes de gènere. Paral·lelament, es va crear la Plataforma Catalana de Suport al Lobby Europeu de Dones, que pràcticament ha presidit des dels seus inicis, a l'hora que va reprendre l'educació per a adults, en aquest cas a la presó de dones.

De fet, la temàtica de les preses fa anys que és del seu interès, i actualment ha tornat als seus orígens, al Casal de la Dona de Terrassa, per fer un treball de memòria històrica sobre les dones que hi va haver a la presó durant l'època de Franco. "És gairebé impossible trobar les seves dades, com si no existissin", es lamenta.

Àvia de cinc néts, Rosa Maria Fernández Sansa segueix incansable com sempre, perquè, tal com diu, "la lluita per la dona és una carrera de fons". Segons la veterana, la societat ha avançat molt en el tema de la consciència sobre la violència domèstica. Però també s'ha retrocedit amb altres temes, com la llei d'igualtat o els drets sexuals i reproductius, que es troben molt aturats. Tot i això, no creu que les noies passin del feminisme, sinó que falta trobar més connexió entre les joves i les dones grans. ■

Una vida dedicada a la llibertat de les dones

Rosa Maria Fernández Sansa

Resumir la trajectòria de Rosa Maria Fernández Sansa (Badalona, 1950) seria gairebé impossible en aquest petit espai. Ens trobem davant d'una dona intensa i enèrgica, impulsora de nombrosos projectes dedicats a millorar i alliberar la vida de les dones. Una lluita que descriu com la seva petita aportació a la societat. Tot i estar teòricament jubilada, és la presidenta de la Plataforma Catalana de Suport al Lobby Europeu de Dones, entre altres càrrecs, feina que desenvolupa amb la passió del primer dia

Per **Laura Saula**

“Una forma d’aconseguir que les dones canviïn la pressió social és generar xarxes de solidaritat”

Lídia Puigvert

Doctora en Sociologia, és professora agregada a la Universitat de Barcelona. Va néixer a Bogotà (Colòmbia) i als tres anys va arribar a Malgrat de Mar, el poble de la seva mare. Lídia Puigvert recorda que en aquest lloc també va néixer Zenobia Camprubí, una de les primeres feministes del context espanyol: “Cada vegada hi ha més evidències que les seves aportacions en l’obra del seu marit Juan Ramón Jiménez van ser moltes, a més de les seves pròpies contribucions”. Reconeguda internacionalment pel concepte de Feminisme Dialògic, Puigvert també ho és per la seva implicació en la superació de la violència de gènere en les Universitats

Per **Anaïs Barnolas**

Entén el feminisme com la filòsofa Judith Butler, amb qui va iniciar un diàleg arrel de la publicació conjunta del llibre *Mujeres y transformaciones sociales*: “La inclusió de totes les veus buscant la igualtat de les diferències per crear contextos lliures de violència i solidaris per poder entendre i interpretar la realitat actual i superar desigualtats”, destaca. I cita les mateixes paraules de Butler: “La meua idea de solidaritat està dedicada a aconseguir la igualtat per a totes les minories i no només per a mi mateixa o una identitat sexual específica o una versió específica de la llibertat sexual”.

En les jornades del 2001 a Barcelona, Judith Butler va afirmar que el contacte amb altres dones era el que li havia fet recuperar el sentit més profund del feminisme. Puigvert pensa el mateix; quan se li pregunta per les seves dones referents, ho té clar: Dones que han format part de les seves investigacions com Emília Clavería, gitana, que no sabia llegir ni escriure o Ana, que no va anar a l’escola de petita i ho va haver de fer de gran. “Dones d’altres cultures, nivells acadèmics, edats i experiències sense les quals la lluita i el reconeixement de les que reivindicuem avui en dia en l’àmbit internacional, no tindria sentit”, explica.

Són aquestes dones, al costat i en diàleg amb altres referents, com Rita Levi-Montalcini, neurocientífica i Premi Nobel de Medicina i Fisiologia el 1986, “per ser valenta, coherent en la vida personal i acadèmica. Defensora de la seva llibertat i de ser soltera i sense fills”; o també l’escriptora Harriet Beecher Stowe, autora de *La cabana de l’oncle Tom*, per crear una obra molt important en la lluita contra l’esclavisme; sense oblidar Safo, figura referent en la vida intel·lectual de la Grècia del segle VII aC que va fundar una de les primeres escoles de noies que es coneixen. Puigvert explica com “els seus poemes van contribuir a la creació d’una lírica centrada en els sentiments, alliberant a la literatura d’un absolut domini masculí centrat en una èpica que feia herois als homes violents”. Totes elles van ser atacades personalment per ser dones. Per aquesta raó Puigvert creu que la clau del feminisme del segle XXI i una forma d’aconseguir que les dones canviïn la pressió social és “generar xarxes de solidaritat”.

Lídia Puigvert és membre de la Community of Researchers on Excellence for All (CREA) des del 1991, un centre obert, divers, interdisciplinari i ètic que desenvolupa teories i pràctiques per superar les desigualtats, en el qual s’han format moltes investigadores que desenvolupen carreres científiques d’èxit amb impacte social.

Actualment es troba a la Universitat de Cambridge, a l’Institut de Criminologia, on està treballant la recerca en la prevenció dels joves i dels adolescents contra la violència de gènere. “Les joves reben molta pressió en els mitjans de comunicació i en altres espais d’interacció en la societat perquè vinculin atracció amb violència. I ho relacionen amb l’èxit, quan la realitat és que es crea l’efecte contrari”, afirma Puigvert. “Cal treballar més des de contextos lliures de violència. Invertir aquesta pressió social que existeix de manera que les joves trobin com a excitants i atractius contextos no violents”, conclou. ■

“Si no t’agraden els partits, ni els sindicats, ni les associacions de veïns, fica’t a dins i canvia’ls”

El del 2011 va ser un homenatge que es va aprovar en el ple del consistori, tot i que la proposta d’ella com a candidata va ser impulsada pels moviments socials de Nou Barris. Avui dia aquest és l’únic reconeixement que se li ha fet, però ella creu que no en necessita cap: “He treballat molt sense voler res a canvi”, afirma. És la presidenta del Casal de la Gent Gran Prosperitat que compta amb més de 4.000 persones afiliades.

Els seus pares van venir d’Andalusia el 1949 enganyats, darrere la promesa d’un pis pel qual havien pagat uns diners. Van estar a les barraques que hi havia al carrer Capità Arenas, després els van desplaçar a les cases del Governador a Nou Barris que es van construir per als barraquistes. Llavors el barri eren camps de vinyes, sense escoles, ni semàfors, ni zones verdes i els carrers estaven sense asfaltar. Els seus pares van patir les conseqüències del franquisme: “El meu pare era de la CNT i el van detenir amb 19 anys. Va estar 12 anys a la presó i quan va sortir va estar-ne 12 més treballant a la Renfe amb papers falsos fins que l’amnistia va arribar”, explica, i continua: “La mare no era política, però va pagar car ser “la dona de”. Els franquistes van esperar què jo nasqués per portar-la a la presó, on va complir condemna durant nou anys. Li van rasurar el cap i, per humiliar-la, l’arrossegaven pel carrer”.

Ruiz, *La Maruja*, forma part dels orígens de la història de Barcelona, de l’època en què es van començar a constituir les primeres associacions de veïns, que en el cas de Nou Barris es reunia a la parròquia de Santa Engràcia. “Pel casal de gent gran són 16 anys de lluita. Desmuntàvem les grues cada vegada que havien d’edificar”, explica. I continua la llista: “Pels carrers asfaltats, 17 anys de lluita; pel casal de barri, 10 anys; pels semàfors, 21 dies”. També recorda que quan es va aprovar la Llei del Divorci “moltes dones em van venir a buscar perquè els hi recomanés un advocat”, explica.

Va participar en les Primeres Jornades Catalanes de la Dona. Allà va exposar el seu punt de vista: “Els hi vaig dir: jo entenc que vosaltres estigüeu alliberades, però les dones del meu barri són diferents. No poden marxar de casa seva, perquè no són advocades o periodistes que tenen la vida resolta. Aquestes dones són pobres i ho passen malament”.

Ella va segrestar un autobús i el va conduir fins a Torre Baró per reclamar que la línia d’autobús arribés fins allà. També va participar, juntament amb 300 dones, de la lluita de la fàbrica Motor Ibèrica: una tancada de 28 dies a la sagristia de l’església de Sant Andreu del Palomar per “reivindicar els drets laborals dels nostres marits que havien estat acomiadats”. En les assemblees veïnals tots eren homes i l’única dona que hi participava era ella: “Els veïns em van confessar que com que em veien amunt i avall, sempre amb homes, es pensaven que era prostituta”, recorda, però ella sempre va voler ser allà: “Sempre li vaig marcar al meu marit. Si algú dels dos havia de deixar la lluita, seria ell”, sentència. “Les dones sempre han hagut de lluitar més, perquè havien de cuidar les criatures.

El seu referent és Dolores Ibárruri, a qui va conèixer molt tard, a París i, després, a Madrid: “Era una dona lluitadora de la qual han parlat el que han volgut i res de bo”, diu.

Maruja Ruiz ha tingut i té encara uns ideals, però reflexiona: “No sé si ara lluitaríem com vam fer, perquè hi ha una crisi de valors”. La joventut, diu “en saben 80 vegades més que jo, però estan enganxats com un segell, es pensen que un dia ens vam llevar i els serveis que tenim avui dia ja hi eren, quan en realitat hem hagut de lluitar molt”, reivindica. És la veu de l’experiència, la de *La Maruja*: “Si no t’agraden ni els partits, ni els sindicats, ni les associacions de veïns, fica’t a dins i canvia’ls”. ■

Maruja Ruiz Martos

Fa més de 40 anys que participa a la lluita veïnal de Nou Barris. És una dona sàvia, sense formació reglada, i les seves frases les acaba adreçant a l’entrevistadora amb un “nena” reivindicatiu. Va ser coneguda per la seva renúncia públicament el 2011 de la Medalla d’Honor de Barcelona que li va entregar l’alcalde Xavier Trias. “No podia acceptar una commemoració que venia d’un ajuntament que estava retallant en educació i sanitat”, afirma

Per **Anaïs Barnolas**

Un premi a la confiança de 14 milions de persones

Millor Banc
a Espanya 2017

**CaixaBank, Millor Banc a Espanya 2017
segons *Euromoney***

Ser líder és ser el banc en què més espanyols confien. Per la solidesa i la solvència financeres; per la capacitat d'innovació i d'avançar-nos a les necessitats del client; pel compromís social, la prestigiosa revista *Euromoney* ens ha triat Millor Banc a Espanya 2017.

Des de CaixaBank, agraïm el reconeixement a una manera diferent de fer banca.